

INSTRUKCE ÚŘEDNICKÁ SEPSANÁ V DEN SVATÉHO VÁCLAVA 28. 9. 1628. EDICE

JAROSLAVA VESELÁ

Úvod

Hospodářská instrukce pro vrchnostenské úředníky z blíže nespecifikovaného panství popisuje činnost dominikálních provozů (mlýn, pivovar, sladovna, ovčín, cihelna aj.) a povinnosti specializovaných úředníků (písaři, šafáři, pojezdni, sládci, hajní), kteří pečují o chod kanceláře i hospodářských dvorů, vyřizují majetkové záležitosti poddaných a zabezpečují zdárné fungování daného velkostatku a jeho jednotlivých odvětví (zemědělství, vinařství, rybníkářství, pivovarnictví, lesnictví aj.). Přestože nejsou k dispozici další podobné dokumenty, které by napomohly k podrobnější identifikaci a zařazení písemnosti do oblasti českých zemí, je při pohledu na výčet jednotlivých profesí a oborů vrchnostenského podnikání zřejmé, že tato instrukce byla evidentně určena pro dominium značně rozsáhlé, které by co do významu a rozsahu mohlo konkurovat statkům valdštejnským, lobkovickým či schwarzenberským.

Ve fondech Národního archivu na Chodovci ve Sbírcce Ústředního zemědělsko-lesnického archivu je uložen originál rukopisu „*Instrukce aurzednická*.“¹ Tento spis se stal součástí jmenované sbírky v roce 1928, kdy jej tehdejšímu Československému státnímu archivu zemědělského daroval dne 3. dubna obecní učitel Eduard Diebl.² Dokument byl zapsán do archivního fondu pod číslem 163/1928.³

Hospodářské instrukce se v prostředí vrchnostenské správy objevují v období raného novověku. Nejstarší známou hospodářskou instrukci vydal kolem roku 1525 Vojtěch z Pernštejna pro své úředníky na panství potštejnském, litickém a pardubic-

1 Národní archiv (NA), fond Sbíрка Ústředního zemědělsko-lesnického archivu (Sb ÚZLA), sign. Rkp 1, kart. 31.

2 Nepodařilo se dohledat více informací.

3 Československý státní archiv zemědělský byl založen při Ministerstvu zemědělství v roce 1919, v roce 1952 byl přejmenován na Ústřední zemědělsko-lesnický archiv, který byl k datu 1. ledna 1956 přičleněn ke Státnímu ústřednímu archivu jako V. oddělení. Po sloučení III. a IV. oddělení v roce 1959 se původnímu zemědělsko-lesnickému oddělení přiřadilo označení IV. oddělení, toto pojmenování mu vydrželo až do roku 1996, kdy byl tento úsek zrušen.

kém.⁴ Ve druhé polovině 16. století pak zaznamenáváme zvyšující se počet těchto metodických pokynů, nejčastěji se s nimi setkáváme na statcích rožmberských, pernstejnských, valdštejnských, lobkovických a schwarzenberských. Autorem instrukce byl sám majitel panství či jeho zástupce, přední úředník na panství – hejtman. V hospodářské instrukci najdeme více či méně podrobný popis jednotlivých součástí panství a také manuál adresovaný kancelářským a hospodářským úředníkům, který je měl poučit o způsobu vedení správy daného území. Tyto pracovní postupy pro jednotlivé úředníky nám poskytují informace nejen o vlastní správě dominia, ale díky nim se můžeme dozvědět i o specifických úředních postech, jež vrchnostenští úředníci na daných panstvích zastávali. Hospodářské instrukce popisují jejich pravomoci, povinnosti a úkoly svěřené jim majitelem dominia či jeho zástupcem, uplatňují se tedy jak v rovině diplomatické, správní i hospodářské.

V odborné literatuře byla těmto pramenům hospodářské povahy věnována větší pozornost až na přelomu 19. a 20. století, zejména díky úsilí Josefa Kalouska a jeho projektu *Řády selské a instrukce hospodářské*,⁵ statím Václava Černého,⁶ Bedřicha Jenšovského⁷ či Josefa Hanzala.⁸

Tato práce je zamýšlena jako doplněk zmiňované edice Josefa Kalouska *Řády selské a instrukce hospodářské*. K pramenům zde uveřejněným přináležejí naše hospodářská instrukce jak obsahem, tak i strukturou řazení jednotlivých artikulů.

Text hospodářské instrukce je členěn podle tematických kapitol, počínaje od správy panství, vedení evidence, chování k poddaným, přes organizaci soudní a siroťčí agendy až k popisu jednotlivých částí dominikálního podnikání. Předkládaná písemnost se díky svému pečlivému vypracování mohla státi i vzorem pro úředníky či majitele panství, kteří se jí mohli inspirovat při sestavování vlastní instrukce pro konkrétní lokalitu, jako tomu bylo např. u instrukce frýdlantské.

Přestože je obsah písemnosti poměrně obecný, zohledňuje veškeré aspekty fungování úřednického aparátu v první polovině 17. století, v době, kdy se české země zmítaly ve zmatcích třicetileté války. Dokument zastává nepominutelnou roli při studiu hospodářských dějin českých zemí první poloviny 17. století, z to-

4 Kalousek, Josef: *Řády selské a instrukce hospodářské*. Archiv český 22. Praha 1905, s. 56–86.

5 Kalousek, Josef: *Řády selské a instrukce hospodářské*. Archiv český 22, 23. Praha 1905–1906.

6 Černý, Václav: *Hospodářské instrukce – Přehled zemědělských dějin v době patrimoniálního velkostatku v XV.–XIX. století*. Praha 1930; též: *Vývoj patrimoniálního velkostatku a jeho správy*. Sborník přednášek proslouvených na 1. sjezdu československých profesorů filozofů, filologů a historiků v Praze ze 3.–7. 4. 1929.

7 Jenšovský, Bedřich: *O patrimoniální správě v zemích českých. O našich městech a patrimoniích*, red. Václav Vojtíšek. Praha 1934, s. 35–56.

8 Hanzal, Josef: *Vesnická obec a samospráva v 16. a na počátku 17. století*. Právně-historické studie 10, 1964; též: *Patrimoniální úředníci a úřady v době předbělohorské*. Sborník archivních prací 19, 1969, s. 441–456.

hoto důvodu můžeme tuto písemnost považovat za další článek skládačky celkové představy o strukturovaném způsobu správy vrchnostenského dominia, která během staletí postupně vykristalizovala do své vrcholné podoby a vytvořila tak klíčovou platformu pro přesun úřední agendy do sektoru veřejné správy.

Rukopisný svazek o rozměrech 13 x 17,4 x 1,4 cm je vložen do černých kožených desek, které jsou již na hřbetu poškozené, knižní blok se v některých místech odděluje od vazby, okraje některých listů jsou ušpiněné a potřhané. Vzhledem ke svému stáří je však rukopis v poměrně dobře zachovalém stavu. Na přední straně desek je v levém horním rohu umístěna signatura Rkp. 1, uprostřed je na štítku uveden název písemnosti „*Instrukce aurzednická*,” datum vyhotovení rukopisu „28. IX. 1628,” počet listů a obsažených článků. Dole je otištěno razítko Československého státního archivu zemědělského v Praze, nahoře je opět vepsána signatura Rkp. č. 1. namísto původní přeškrtnuté Č: 24475-1. Min. zem. 28.

Kniha obsahuje 34 papírových foliovaných listů, na prvních dvou foliích vlastní dispozice textu nalezneme původní arabskou foliaci, na zbytek listů byla arabská foliace dopsána později. Na prvním foliu je do horního levého rohu vepsána původní signatura N. 518, napravo je uvedena nynější platná signatura Rkp. č. 1., uprostřed pak je opětovně uveden název rukopisu v podobě „*Instrukci Aurzedniczká*,” pod ním je znovu otištěno razítko Čsl. státního archivu zemědělského. Na zadní straně tohoto listu je připsána poznámka o darování archiválie učitelem Eduardem Dieblem, jak již bylo výše řečeno. Folia 2r-2v jsou vyčleněna pro „*Rejstřík pro snadnější vyhledání věcí v této instrukci obsažených*.” Následující folia 3r-34v obsahují vlastní dispozici dokumentu. Závěr psaného projevu byl zakončen již výše zmiňovaným razítkem.

Text instrukce je psán v češtině jedinou písařskou rukou novogotickou kurzívou, typickou pro dané období, rejstřík, nadpisy a některá zvýrazněná slova (např. *Instrukce, Inventář, Kontribuce, Deputát*) jsou psána písmem polokurzivním. Písmo je dobře čitelné, z hlediska jazykového drží dokument jednotnou strukturu, je tedy pravděpodobné, že autorem instrukce byl vzdělaný vrchnostenský úředník.

Při zpracování edice jsem vzhledem k období vzniku písemnosti (rok 1628) vycházela ze starších studií Františka Roubíka⁹ a Jiřího Radimského¹⁰ věnovaných přepisům raně novověkých a novověkých textů, především pak z nejnovější příručky Ivana Štovičky *Zásady pro vydávání historických pramenů od 16. století do současnosti*.¹¹

9 Roubík, František: Pravidla pro vydávání pramenů k novějším dějinám (16.–20. století). Archivní časopis 7, 1957, s. 59–65.

10 Radimský, Jiří: K vydávání archivních pramenů pro 16.–18. století. Archivní časopis 10, 1960, s. 130–135.

11 Štoviček, Ivan a kol.: Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku

Hospodářská instrukce je v rámci edice zpřístupněná v plném znění ve formě transkribovaného přepisu, vzhledem k tomu, že účelem zpřístupnění textu není jeho filologický rozbor. Obsah pramene je tudíž ve snaze o lepší porozumění přizpůsoben soudobému čtenáři, dochází ke zjednodušování spřežek a rozvádění zkratek.

Z důvodu zachování autenticity textu a nářečních odchylek bylo nicméně ponecháno původní znění některých slov užívajících koncovky v genitivu (např. lesův, dvorův). Slova, ve kterých byla použita dvojhláska „-ej“ v hovorovém tvaru, ponecháváme v původním tvaru, který odpovídá jazykové tendenci doby, a nenahrazujeme je tak dnes spisovným „ý“.

Edice dále upozorňuje na hláskovou proměnu typickou pro období raného novověku, a sice výskyt dvojhlásky „au“ v dnešním smyslu „ou“, „ú“. Tuto dvojhlásku proto ponecháváme v originální podobě. Dále byla provedena monoftongizace u původní dvojhlásky „ie“ ve smyslu dnešního „ě“.

Původní spřežky „cz“ a „rz“ byly nahrazeny písmeny „č“, „ř“ a „ž“ podle smyslu konkrétního slova. Písmeno „s“ a jeho zdvojená podoba „ss“, tedy „š“ se v textu edice vyskytují v několika formách – na začátku slova, v předponě nebo jako předložka, kdy je často kvůli spodobě znělosti zaměňováno se souhláskou „z“, v kořenu slova, kde se často vyskytuje ve zdvojené podobě „ss“ a je zapisováno jako „š“ nebo na konci slova jako kulaté „s“ a „š“.

Písmeno „g“ bylo až na výjimky (např. ve slově regent, registra) nahrazeno dnes používaným písmenem „j“. V některých slovech bylo písmeno j ve stejném smyslu zapsáno jako „g“ i „j“ (např. ve slovech nagjmu, nagjde), v přepisu byl zohledněn současný pravopisný úzus. Původní písmeno „j“, které se vyskytovalo zejména jakožto koncovka, bylo nahrazeno písmeny „i“ nebo „í“ podle smyslu slova. Velmi často docházelo k záměně písmen „y“ a „i“, tato variabilita byla změněna podle dnešního spisovného úzu. Písmeno „w“ bylo v textu edice přepisováno jako „v“ nebo „u“ podle dnešních pravidel českého pravopisu.

Ve slovech, u kterých došlo vlivem výslovnosti k asimilaci znělosti „k“ a „g“ (kderý, kderak), ponecháváme podobu psaní podle pramene. Vzhledem k tomu, že se jedná o pramen český, nahrazujeme ve slově vyfrejmarkovati původní „c“ písmenem „k“ a ve slově aprobaci, pocházejícího z latiny, původní „t“ písmenem „c“.

V textu edice nebyla věnována zvláštní pozornost písařským chybám způsobeným nepozorností úředníka. Pokud např. písaři vypadlo písmenko či slabika, přepsal se nebo zopakoval dvě stejná slova hned za sebou, jsou tyto nepřesnosti bez dalšího upozornění odstraněny. Naopak slova, která se zde vyskytují ve zkratkách, jsou nečitelná nebo zkomolená, rozvádíme pomocí hranatých závorek [].

16. století do současnosti: příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie. Praha 2002.

Závorky kulaté () označují slova, části slov nebo úseky, které byly již v původním textu uzavřeny do závorek. Závorky lomené <> označují slova či části slov, které byly v textu přeškrtnuty.

Interpunkce se v písemnosti sice vyskytovala, a to v podobě čárky (tzv. *virguly*) oddělující části souvětí a tečky na konci větných celků, byla však nedůsledná a nepřehledná, byla tudíž upravena a doplněna podle současného pravopisného úzu.

V dokumentu se ojediněle vyskytovaly i arabské číslice označující počet odvedených naturálních dávek případně výši předepsané peněžní renty, které byly ponechány v původním tvaru.

Edice

Já N. Z. N.¹² chtějíce tomu, aby jak na jinších panstvích a statcích tak tolikéž na panství mém ve všem dobrý řád zachován byl, tuto instrukci podle kderéž se nyní i budoucí auředníci jako i jinším ku pomoci přidáním služebníci moji na témž panství řídit a spravovati mají vydávám.

O opatrování zámku a dvorův

Bezodně má auředník, jak zámek, dvory, mlejny i všecko stavení na témž panství sobě svěřeny, na každý čas přede všelijakými škodami věrně a bedlivě opatrovati anebo silný pozor dáti, aby se deštům ovšem pak ohněm na nižádném stavení škoda nestala, pokoje všecky napořád aby vždycky jak náleží, od všelijakých neřádův očistěni byli, klíče ve dne i v noci v jistém místě, aby skládány byly a v nižádného jiného leč v jeho nebo purkrabího toho panství v moci, aby nezůstávaly. Čeládku hořejší, kderá v zámku zůstává, má k tomu míti, aby časně před zavíráním zámku na loži se scházeli a bez dovolení auředníka jinde přes noc nezůstávaly. Také mimo tuž čeládku, aneb ti lidi, kderýž by za potřebami vlastními, kdy na statky mé vypraveni byly, auředník můj nemá žádných cizích lidí i přespólních jakéhokoliv stavu, kdež by v potřebách svých vlastních, tu přijeli na zámek na mou škodu přijímati. Ovšem pak veselí svatebních bez mého dovolení aneb nijakých hodování a banketů na ztenčení důchodu mého, jak sám nečiniti, ani žádnému služebníkům mých, aneb přátel svých z cizích činiti vopouštěti. Co se pak dotejče všelijakého nového stavení neb ze starého zjinačení, buďto v zámku, neb při všem jiném hospodářství, nač by veliký náklad jíti musel, nemá auředník o své újmě, bez dotazování a dovolení mého nic před sebe bráti, nežli bylo-li by kdy takových velkých nákladův kde zapotřebí, to časně na mně neb na regenta mého vzněsti. Však nicméně všelijaké opravy, na střechách i jinde, kdež by průtahů trpěti nemohlo a velkých nákladův nepotřebovalo, má jeden každý auředník pro uvarování větších škod, bez dotazování dáti spraviti.

12 Nomen nescio – jméno neznámé.

O inventářích a svazcích

Všechny svazky kteříž jemu netoliko v zámku, ale ve dvorech, na sladovně v pivovare též při zahradách štěpnicích a vinicích, chmelnicích, kovárnách, cihelnách, mlejních, rybnicích, a kdežkoliv jinde, netoliko podle inventáře, již k opatrování postoupené jsou, ale kteří se také dáleji a za času správy jeho přijednávati budou se vši pilností také opatrovati má, aby v místech svých, kdež co býti má, zůstávaly, bezprostředně sem a tam přenášejí, ovšem pak pokradní neb jinak zkáže přivedeni nebyli, ačkoliv ty věci, kderé se častěji užívají, tak dřívěji scházejí, a vědnostejném způsobu trvat nemohou. Však nicméně auředník můj nemá inventáře, který mu k zpečetění odvedl měniti, a v něm něco vymazováním neb připisováním napravovati. Nežli to, co se kdy jinam odešlo neb dokonce spotřebuje, v nově doma přidělá, neb jinde přikoupí, dotud vobzvláštním rejstříku poznamenati dáti, až by z poručení mého, skrze osobu k tomu zřízenou, hlavní inventář zcela a zouplna odveden byl. Však mezitím časem a vždycky na ty všecky svazky, co se těch kterým služebníkům a čeládce buď starostám, neb klíčnicím, kuchařům, klíčníkům, sládkům, mlynářům, kovářům, vinařům, zahradníkům, šafářům, fišmajstrům¹³ i jiným osobám k opatrování zanechá pořádný cedule podle znění hlavního inventáře držání, a tak spravování bejti mají, aby vše, co kdy čeho seje, a zase na to místo nově přikoupí<ti> neb doma přidělá, zatím v těch cedulích s pilností poznamenáno bylo, aby všecky ty osoby, kderé toho, co mezi rukama mají, tím lepší na to pozor měli a ničemuž k ztrátě přijíti nedopouštěli. Protož auředník můj každého polouletí při placení služeb s jedním každým prve do cedule inventářní nahlédnouti, a to přitom tak opatřiti má, pokudž by se kterému pro nedopatření a nedbandlivost čeho nedostávalo, a zoumyslně k zmrhání přišlo, aby to zase pro doplnění inventáře ze služby jeho koupeno a nahrazeno bylo. Takové pak inventáře neb cedule řezané s jedním každým svědomím auředníka purkrabího téhož panství, kderýž každodenně k hospodářství dohlédnouti jest povinen, má držiti, a co se kdy přikoupí, a komu v opatrování vovedzdá, hned toho dne do té cedule k jiným kusům poznamenávati, ano také při každém dvoru a k jinému hospodářstvím příjezdu všeckny ty věci v ceduli buď za šafáři, šafářkou i jinde zůstávají, tak aby náš lepší pozor měli, s pilností se dotazovati.

O správání lidí poddaných

Pro přidržení lidí poddaných ke šlechtnému křesťanskému obcování a životu, má auředník můj k svornosti, lásce a k pilnému opatrování živnůstek jich poddané mé napomínati tak, aby jeden druhým pasením, převoráváním ani jinak škod nedělali, čeledi sobě neodluzovali, kradených věcí k sobě nepřijímaly, ani z čeho jiného, čímž by kdo bližního svého uraziti mohl, nedopouštěli. Jestli-

13 Porybný.

že by pak přesto mezi lidmi poddanými kdy jaké nedorozumění a nevole menší vznikly, ty mají pro uvarování menšího zaneprázdnění, skrze rychtáře a konšely při jedné každé obci časně převzený a k nápravě přivedený býti a k auředníku mýmu na každý den s těmi a takovými věcmi s obmeškáváním dobrého mého se nezaprázdněovali, potřeby nebylo, a lidi poddaní aby tak daremným chozeným živnůstek svých nezanedbávali, protož k slyšení lidí poddaných jistý den nebo dny, kderý se auředníku mýmu vhodný nejpříhodnější býti zda, neb zdají, má obrán býti, a na týž den, nebo dny a časy (leč by něco velikého a pilného, tak že by žádného průtahu trpěti nemohlo, před rukami bylo), mají lidé poddaný své potřeby přednáseti, auředník pak můj, maje ve všem volně a vlídně beze všech poct a darův vyslechnouti a je podle náležitosti a potřeby porovnat a zastávati. Pokudž by pak co velkého a těžkého se dotýkalo, což by on sám vyříditi nemohl, což by tak přede mnou tajiti neslušelo, to má na mně vzněsti. Lidí cizích závadných, nemá auředník můj na grunty mé přijímati a jím zakoupení žádného ani frejmarku¹⁴ na gruntech dopouštěti, ani taky koho z lidí poddaných mých, na nichž by mně něco záleželo, bez jistého povolení mého propouštěti. Jestliže by také kdo z lidí poddaných mých, obojího pohlaví s povolením mým, nebo ode mně jakýmkoliv způsobem komu propuštěn byl, má se to ihned do obzvláštních register k tomu vzdělaných poznamenati, a kdy neb komu s jakou spravedlností, kdo propuštěn nebo vyhoštěn jest, zejména na šaty, při kderýchžto registrách i ty vejhostové, kderý se od cizích lidí přijmou se vši pilností chovaný a do nich vypsání býti mají. Tak aby skrze takové pořádné poznamenání, každého času věděti se mohlo, jak mnoho osob každého roku jinam se propouští a zase odjinud přibude. Lidí poddaných mých, kdeří by sami dobrovolně gruntův svých prodati nechtěli a mně se hoditi mohli. Auředník můj žádnému z živností jejich pod nižádným způsobem vystrknouti vopouštějí, mnohem pak méněji sám k své ruce vykupovati nemá. Co se dotejče pak zlých a nedobrych hospodářův, kdeří by zoumyslna živnosti své spouštěli a více krčem a jinších rozpustilostí, nežli by náležité práce hledali, a tak tím svým zlým příkladem jiných po sobě potahovali, k těm jak auředníci, tak purkrabové, jak se kdo v svém hospodářství spravuje, jak své roly osívá a vzdělává dohlídati. Nedbandlivě aby gruntův nespouštěli přísnými slovy, a nebylo-li by jináče zapotřebí, vězením a na jistý rukojm¹⁵ braním napomínati a přidržeti, pakliže by i to nic prospěti nemohlo, tehdy takového nedbalce, byť i dobrovolně prodati nechtěl, z gruntu sehnati a týž grunt jinším lepším hospodářem opatřiti mají. Jestliže by z lidí poddaných mých i cizích něco tak velikého se dopustil, což by robotním pokutováním buď planěním při dědinách a loukách neb jiným k tomu podobným dílem podle

14 Směna zboží nebo majetku.

15 Ručení, záruka.

velikosti dočinění odbyti neslušelo, nýbrž právního anebo hrde<d>lního trestání zaslouženo bylo, toho každého má auředník ku právu podati, a co mu právo vyřkne mně k dalšímu v tom nařízení to přednesi a od žádného žádných pokut peněžitých jak do důchodův mých bez jistého povolení, ovšem pak k své ruce nebyli. A poněvadž již téměř vůbec za zvyk všeliké nešlechtnosti, ovšem pak proti šestému a sedmému příkázání božému, lidé sobě vzali zlodějství, cizoložstva a smilstva, za nic sobě nepokládajíce. Pročež pokudž by kdekoliv z hospodářův lidí poddaných mých to v domu svém buď při čeládce své neb dětech svých přehlídal. Ovšem pak sám, co toho před sebe bral, má každý přestupník příkázání božích při právě obviněn bejti a těm, kdož v domu neb příbytku svém to přehlídal, sám všecek náklad na svú škodu na to vědouc nésti a další pokuty z uvážení mého naše očekávati. Dědin a luků od gruntův odprodávati, zastavovati, pronajímati, neb s lidmi s polovice, neb s třetího mandele osívati, ani dobytka cizího jiným na škodu do pastvy z peněz nebo darmo na grunty nepřijímati, neb kderak jináče lidem poddaným mým bezpotřebně se dlužiti dáti žádnému pod nižádným způsobem dopuštěno býti nemá. Než jestli by kdo pro chudobu neb z kderýchkoliv jiných příčin gruntův svých sám spravovati nemohl, ti k prodeji těch gruntův v celosti a osazením se v menší živnost přidržáni býti mohou. Jestliže by lidé poddaní moji, kde něco svých vlastních lesův, porostlej a občin měli těch, nemají bez vlastních a důležitých potřeb svých dříve času a bez vědomí mého aneb auředníka téhož panství mýtiti a sekati dáti, ale mají takové lesy porostliny k dalším nevyhnutelným potřebám přichovávat. Také na to dobrý pozor se dáti má, aby se všickni před škodlivou zkázou ohně pilně opatrovali. Pročež rychtářové a konšelé v městečkách i vesnicích nejméně každého čtvrt léta při suchých dnech ke všem sousedům jinším se vši pilností dohlídati a přezvěděti mají, jak komíny jich vytřeny a před ohněm opatřeny jsou, tak aby žádnému takovému nedbalci to trpěno nebylo, nýbrž jeden každý k nápravě dříve, než by se škoda stala, skutečně přidržán byl.

O soudech a posudcích

Ačkoliv bych tomu rád chtěl, aby v příčině soudův a posudkův mezi poddanými mými na témž panství pro lepší jejich vlastní ten způsob a řád jako na jinších panstvích mých držán a zachován byl. Však nicméně až do dalšího mého ve věci nařízení nikoli tomu nechci, aby způsobem předešlým podle jednoho každého vůle peníze výroční, leč kdes po vesnicích skládány a skrze mnohou neopatrnost lidí obzvláště sirotci o své spravedlnosti, jako také i já ututláním interesse mého přivozován býti měli. Protož má auředník jistěji a nejpříležitější čas každého roku tomu obrátí lidem poddaným mým časně znáti dáti a takové soudy na zámku mém v přítomnosti mé a neb na místě mém k tomu osobu obranou držeti. Na to, jak se kdo kde, kterého roku z osob při sedících choval,

pilně doptávati, a toho, aby na ouřady lidé bohobojní správní a rozumní dosazováni byli, obzvláště ošetřiti. Peníze gruntovní neb vejroňkové¹⁶ při týchž časech a posudcích nejině, než by tu při registrách purkrechních skládaný zapisovány, a těm lidem, kdeří k nim přednost a lepší spravedlnost ukáží, propuštění býti mají. A poněvadž posavad dříve, nežli mnozí sirotci k letům přišli, poručníci jich spravedlnost náležející pod praetextem¹⁷ poručenství k sobě přijímali a vyzdvihovali, s takovýma pak penězi podle zdání svého sobě k užitku nakládali, jich dle vůle své jinam an mnozí do smrti k nim zase přijítí moci nebudou, na zásubu¹⁸ sirotci přivozovali. Pročež aby se toho víceji nedalo mají takové peníze gruntovní skládané, kderěz by sirotků aneb jiným nepodlým lidem náležely a propuštěny nebyly, v přítomnost auředníka mého od osob ouředních do truhel sirotčích schovány a do register kdo, kdy a komu co složí, pořádně poznamenány byli. Poněvač také nim časové velmi nebezpečný jsou, mají takové truhly, v nichž se peníze sirotčí chovají v místech bezpečných, kdež by se jak k vyloupáním, tak ohněm i jináče škoda nestala, opatrovány býti, od kderýchžto truhel tu kdežby se vesnic dotýkalo, mají rychtářové neb konšelé podle auředníka mého klíče však rozdílnosti míti, tak aby jeden bez druhého v nižádné potřebě k týmž penězům sám přijítí a jich vyzdvihovati nemohl. Také ty peníze nemají k žádným potřebám, jak k mým vlastním, ovšem pak jinším mimo sirotky a lidi poddané, jímž náležejí, žádným vymyšleným způsobem nikam obráceny býti. Jestliže by pak kdo z přátel neb z poručníkův sirotků s povolením mým, jaké peníze sirotci odkudkoli vyzdvihnouti chtěl, tehdy má se s dostatečným uručením pod ourok obyčejnější tak, aby sirotcí nehynulo, nýbrž jim přibejvalo, státi. Pokudž by se pak při držení těch posudkův, co spravedlností mně po sirotčích zběhlých a zle chovajících vyhlélalo, to má tolikéz obzvláště do týchž truhlich sirotčích složeno a v pořádné poznamenání, co se, z kderého gruntu, neb po kom, kde vyhlélá uvedena jsouce, též poznamenání, při přijímání počtův podle jinších správně přednešeno bejti a dalšího poručení mého v tom očekávati. Peněz purkrechních aneb vejroňkové auředníkům žádný služebníkům mých na gruntech mých sobě k ruce, po dny žádným vymyšleným způsobem skupovati neb kterak jinak na sebe přivozovati nemají. Neb jestliže by kdo pro chudobu neb jakoukoliv jinou příčinu jako peníze gruntovní kdy a kde prodati chtěl, to mně anebo auředníku mému oznámiti a on to tak opatřiti, aby takové raději k ruce někderých chudých sirotkův, jichž by peníze v truhlách ležely aneb některému záduší na gruntech mých, tu ke se to dobře trefiti a bez ublížení obojí strany státi může za mírné peníze podle slušnosti skoupené byly.

16 Daň z poddanské nemovitosti.

17 Pod záminkou.

18 Na úkor.

O sirotcích

Dále pak tento řád při spravování lidí poddaných mých míti chci, kdež kderý hospodář z tohoto světa prostředkem smrti vykročí, že ihned potom statek jeho, na čem ten kolyv buďto namále, nebo namnoze pozůstane, pořádně zinventován a vobzvlaštní k tomu založena registra specifice, vepsán býti má, s tím přitom do-
ložení, jak mnoho sirotkův mužského i ženského pohlaví, většího i menšího zrostu se k tomu nachází a kderak kderýmu říkají, tak aby na každý čas o těch sirotcích vědomost býti mohla, a ony také přijdouce k letům kde svého hledati věděli. A po-
něvadž na tom mnoho záleží, aby mladí ihned od dětinství v bázni boží odchováni byli. Protož auředník můj obzvláštní pozor míti má, aby matky samy v stavu svém vdovském pobožně a poctivě živý jsouce, podle toho i dítky své ke všemu dobrému vedly a je bez rozpustilosti a zahálky pracem svým seč, kdeří bejti mohou, hned z mládí učili, sirotci pak menší podle matek svých až do většího vzrostu náležitě opatření, a tu v tom statku, kdež jsou osiřelí, své vychování, aby míti mohl. Kdeří pak větší a vyrostlí jsou ti k službám mým brání, též dobrým a pobožným hospo-
dářům k službám, aby propůjčováni byly. A aby lepší pozor na vdovy a sirotky býti mohl, protož má auředník můj téhož panství při témž čase, když čeládka dosluhu-
je, podle příležitosti obyčeje toho kraje všeckny sirotky poddané mé k jistému dni před sebe obeslati a tu s pilností se na to vyptati, kderak jsou se předešlého roku buďto doma neb jinde chovali. A zase proti tomu, od hospodářův svých chování a opatrování byli a jak jim služba jejich podle předešlého projednání zaplacená jest. A majíce auředník můj ty všeckny sirotky před sebou tu s pilností toho šetřiti má, jestliže by se kdeří sirotci vojštějšího vtipu mezi nimi našli, aby ti mimo jiné fedování¹⁹ a na díle k literárnímu umění anebo na řemesla pro rozličné potřeby na oddání byli. Jimi pak sirotci mužského i ženského pohlaví mají k hmotným pracím obrácení a z těch předkem dvorové moji a jinšího hospodářství čeledi do-
sažení, a tak chováni býti, aby raději mně, nežli komu jinému sloužiti hleděli, kdeří by pak po opatření dvorův a hospodářství mého zbejvali, ti mají lidem poddaným v mým dobrým hospodářům projednávání býti, jimž auředník téhož panství, co by kdeří zasloužití vždy mohli, nařizovati má, a aby každý čase věděti mohl, kde kderý sirotek zůstává a z čeho slouží, pročez takové přistavování a projednávání sirotkův každého roku vobzvláštní připravena k tomu registra zcela a zouplna na jakých penězích, kderý u koho smluven jest, se vši pilností specifika a poznamena-
ně býti má. Jestliže by pak kdeří sirotci pod náležitou bázní býti a v těch místech, kdež poddaní jsou zůstávati nechťeli a něho bez vědomí auředníka mého dříve roku služby pryč ušli, ti mají zase po hledání potrestání a v ta místa odkud ušli, po-
staveni býti. Pokudž by pak kdeří tak daleko zašli, že by zase nalezeni a postaveni býti nemohli a že by se ani sami viděti ve 3 letech pořad zběhlých nenavrátili a ob-

19 Podpora, pomoc.

meškání své potom náležitým poslušenstvím a pilnými službami zase vynahraditi se snažiti nechtěl. Těch spravedlností má se k ruce mé vyzdvihnouti a žádnému zase bez jistého poručení mého nevydávati. Pakli by kdeří hospodářové, jimž by sirotci moji pro jednání byli s nimi nekřesťansky nakládali, je podle náležitosti stravou a za platou neopatrovali, a tak zoumyslně k tomu příčinu dali, že by čeládka u nich sobě zoufalá a pryč utécti musela, ti a takové hospodářové (an by se to na ně vyhledalo) netoliko budou takové od nich ušlé sirotky na svůj náklad zase hledati a před auředníkem mým postaviti, ale mají k tomu ještě jiným k příkladu trestání býti. Týmž sirotkům, poddaným mým dříve vzrostu jich a prve nežli by sobě kdeří zakoupení učinil spravedlnost jich pod nižádným způsobem na marné věci vydáváno býti nemají. Nýbrž jestliže by pan Bůh, na kderého dlouhou nemoc neb jinej těžkej pád dopustiti ráčil, tím se podle potřeby spravedlnost jejich v mírnosti až do nabevvání zase lepšího zdraví propouštěti moci budou. Také se i to šetřiti a na to pozor pilnej dáti má, aby čeládka při stavení do dvorův poplužních, poněvadž z poddaných a sirotkův mně náležejících na panství se k službě berou, pokudžto kdo možná déleji tří let při službě mimo vůli svou držáni nebyli, a žádnému pacholku ani děvče k ženění a vdávání povolováno nebylo, leč by taková tři léta každý z nich v kderém dvoře koliv kde by potřeba byla, proti nařízené záplatě vysloužil. Však jestliže by v tom čase, kderého jaká obzvláštní příležitost k ženění neb vdávání potkala toho dále auředník má považovati, aby štěstí a dobrá příležitost těchž sirotkův se navrhlo.

O neřádném lidí poddaných mých obcování

Poněvadž hříchové a rozličné nepravosti na všechny strany mez lidmi velmi se rozmohly a čímž dáleji se více rozmáhají. Protož auředník má na to pilný pozor dáti, aby všelijací hříchové, proti přikázáním Božím celých kouzly, vraždy, cizoložstva, krádež, oklamání, faleš a jiné k tomu podobné nešlechtnosti, jako i lání, přísahání mezi lidmi přetrhování byli, a přestupníci bez ušetřování osob, ne na měsčích a pokutách peněžitých, ale skutečně jiným ku příkladu k trestání přicházely, tak aby dobrý řád ve všem zachovávan, a lidé poddaní šlechtně spravující se řádnými a pobožnými kněžími služeb Božích ve dny nedělní a sváteční napořád silni jsouce v víře svatě katolické pobožně živi býti mohli.

O služebnících a jiné čeledi

Všecky služebníky při zámku i jinou čeled' dělnou, co jich kdekoliv gest, má uředník můj každého panství pod svou správou míti a z obojí strany to tak opatřiti, aby se všeckni pana Boha báli a povolání svého pilní byly. Služebníkův žádných, kdeří počtem povinni jsou, neb jiné správy na nichž něco obzvláštního záleží, na sobě mají, auředník sám o své újmě bez povolení mého k službě přijímati ani z služby propouštěti, nýbrž jestli by kteří prací svých jak náleží vykonávati

nehleděli a po jednom i druhém napomenutí toho nenapravili, neb něco neslušného před sebe brali, má to auředník na mně vzněsti a dalším nařízením se spraviti. Poněvadž také přílišnou zuřivostí při čeládce málo co dobrého se způsobí, protož auředník za příčinami lehkými odbýti čeládky co nejvíceji možné zdržovati se má. Nežli jestliže by kteří co trestání hodno zasloužili bude je moci náležitě vězením potrestati, a povážice toho že mnohem užitečněji jest všelijaké neřády pilným a častým dohlídáním napravovati, protož má každého času jak jinší služebníky a pomocníky sobě k správě poručené též i jinou čeled' dělnou, co by kdo kdy vyřídit i udělati měl, nejprv povolně a přívětivě spraviti a dáleji pokud možné osobně nebo skrze jiné k sobě přidané začasté dohlížeti, aby se to co se kdy komu od něho poručení konečně a skutečně správně a bedlivě dalo také, aby raději z mnohého jeho zaneprázdnění a služebníkům neb čeledi trestání (kderýmžto škody stále zouplna se nenapravují) po všecky časy sjíti mohlo. Služebníkům zbytečných při zámku v pivovaře ani bez potřebné čeledi ve dvořích, neb kdežkoliv jinde mimo předešlý způsob a nařízení chovati a také žádnému více služby platiti se nemá. Než by jestliže by kde víceji, čeládky pro mě dobré chovati potřeby bylo, nebo že by se pro pilnost, správnost a hodnost kderé osoby komu co služby polepšiti mělo, to má auředník na mě vzněsti a dalším nařízením se spraviti. Mají se také pro snazší vyhledání, co na kderým panství a statku mým kdy kde všecky čeledi chovati se bude a co se jí služby roční zaplatiti dostane, obzvláštěně registra čelední od písaře důchodního založiti, a tak rozepsáni býti, aby se pod titulem jednoho každého služebníka neb čeledína ihned bez obmeškávání vyhledati mohlo, kde, k čemu zjednán jest, kdy k službě přistoupil a co jest kterého času neb týhodne na to přijal, a co se komu doplatiti pozůstává. A poněvadž pro mnohé a rozličné případnosti mnoha čeládka roku svého nedosluhuje a na větším díle tj všeckny služby vždycky bez proměny a umenšení ku vydání se položené nacházejí. Protož se má v týchž registrach čeledních čas a den, kdy by který čeledín roku svého umřel, z též služby utekl, neb některak jinak pro své zlé chování odtud odbyt byl vlastní rukou auředníka poznamenati, a s písařem důchodním i hned to vyhledati a rozvrží, co se za sloužené a nevybrané služby za týmž písařem zůstává a na čem by též jestliže by kderý čeledín z tohoto světa sešel a žádných jiných bližních krevních přátel po sobě nezůstavil, aneb že by kteří bez hodných příčin dřív času od služby odstoupili aneb utekli, aby táž služba zadržála ne písaři ani komu jinému nežli mně k dobrému zůstavena a zanechána býti mohla, však dříveji času a zasloužení služebníkům a čeledi dvorské, ovšem pak bez povolení auředníka služba se vydávati nemá. A co se kterého týhodne do dalšího sečtení komu z nich vydá, má to písař důchodní bez meškání zejména do cedulí týhodných položiti, a bez odkladu z register čeledních pod náležitou rubriku vytáhnouti, tak aby auředník na kazdý čas o vybraných službách dokonalou správu pohotově najíti mohl, a podle toho o ně pilně a nebezpečně čeledi, jak dále poručiti a naříditi věděl.

O všelijakých věcech, které se auředníku i jiným služebníkům zapovídají

Bez jistého povolení mého nemá žádný auředník ani služebník můj dvoru poplužního tu na tom panství míti a koupiti. Druhý, žádných handlův na škodu mou a ztenčování důchodu mého jakýmkoliv způsobem by se státi mohlo nemá vésti ani také s lidmi poddanými na záhubu jich v jaké handle a šalby míti. Třetí, žádných spolkův se mnou při dvořích, pastvách, chovaje krávy, jalový dobytek, koně, klisny, hříbata nemá míti. Čtvrté nemá auředník a někdo z služebníkův mých žádného dobytka a pohlaví koňského svého za mě vyfrejmarkovati, ovšem pak sobě přivlastňovati. Páté, žádný z týchž služebníkův mých nemá handle v obilí, v víně, omastku, rybách, dříví, a tak ve všem jiném na mou škodu vésti anebo z důchodů mých něco toho na výdělek bráti. Šesté, žádných svých vlastních věcí, ani přátelských, jak od dobytku, koní, klisen, volů a samou všech potřeb bez vědomí mého nemá do důchodův mých prodávati. Sedmé, jak auředník, tak jiní nemají se v důchodech mých bez jistého dovolení v nic dlužiti. V osmé, co se kde dědin a kopanin přidělá potahy mými a čeledí zdělá semenem mým zaseje, to vše se má k ruce mé zasívati a k samému auředníku mému obracet. Deváté, nemá na zámku neb panství mém bez povolení mého k své ruce pálení žádný pálení dáti.

O pivováře a sladovně

Co se dotejče pivovaru a sladovny má auředník každého roku hned po svezení obilí z pole ve všech dvořích něco pšeníc na prubu²⁰ vymlátiti dáti a z toho rozvržení učiniti, jak mnoho pšeníc domácích, jako podobně i ječmenu mimo setí a jiné potřeby k várce ze dvorův na sladovnu toho roku se vydati moci bude, tak aby se mohlo v čas nedostatku buď mezi lidmi poddanými nebo jinde v nejpříhodnější čas dokud by drahota nepřišla k té potřebě obilí, jak pšenice tak ječmene skoupiti dáti. A poněvadž již jest věc vyhledaná a zkušena, že dobrý a správný sládek z dobrého a jadrného obilí vždycky po 4 měř[icích] pšenice pátou měř[icí] sladu v vínu vyrostlého udělati může, má se nad tím ruku držeti a k sládkovi pilně dohlídati, aby ne výše nežli k té míře slady vytahovati hleděl. Na každou várku bílou, podle již předešlého nařízení a způsobu na sudu na vejstav,²¹ kromě co se ordináru jistým osobám a dolívky přibírá má se bráti a počítati měř[ic] sladu. Na dolívku²² pak výš dotčených věrtelův piva bílého k vejstavě položených i pro truňk sládkův více piva přebíráno býti nemá nežli obyčejného půl druhého věrtelě však na ten způsob, když se kderého týhodne dvě várky udělají, tehdy jeden věrtel dolívky zbývati, ten se zpeněžití a do register pivovarských nad těch výš doložených sudů na vejstav připsán a v počtu peněžitým pod obzvláštní rubriku mně k ruce za příjem

20 Stroj na mlácení obilí.

21 Celková produkce piva.

22 Používána k dolévání piva při kvašení.

položen býti má, z toho se dále rozuměti má, kdyby se kterého týhodne 3 várky udělají, tehdy půl druhého věrtele dolívky mně k dobrému přicházeti a zpeněžití býti mají. Má taky auředník můj začasté k sládkům sám dohlídati, aby pšenice předkem v štoku vhod vymočovali, nižádné dílo v humně neobmeškávali, slady v mír, jakž předešle a znameno vytáhnouti a na lískách dobře a jako náleží, usušiti hleděli. Aby který sládcí nepilnost svou cizím zastírali a na syrovost dříví ukazovali nemohli, má se jim časně jak dříví hvozdové i k várce opatřiti a svezeno býti, aby vždycky suchého dříví, netoliko s dostatkem, ale i nazbyt od jednoho času k druhému při sladovně i pivovaře zůstávalo, a syrovým dřívím, aby se sladové, z nichž se piva vařit mají, nekazily. Písař obroční má všecko obilí ze dvorův přijaté, jakož koupené sobě do cedulí svých za příjem klásti a s sládkem co se kdy jemu odvede pořádné vruby držeti a za vydání s přírostkem týchž sladův v cedulích to pokládati. Také auředník můj má to naříditi, co se kdy po kderém polití sladův nadělá, jak se rychle usuší, aby i hned vyměřen a v místa, kde zůstaviti má, odnesen a vobzvláštní k tomu připravený rejstřík, tak poznamenán byl, aby se časně a po každém polití vyrozuměti mohlo, kderak sládek stárek sobě svěřený opatruje, jak slady v míru vytahuje a kderak počet jeho s vyměřením se srovnávati bude. Pročež má auředník můj každého roku prve, nežli se z nových sladův vařiti bude, od staršího sládka z pšeníc a ječmenu na sladovnu daných, též zdělaných a vyměřených sladů počet přijíti a o tom všem mně, jak se co vyhledá, zprávu učiniti. etc. Trefilo-li by se také, že by se více přírostků, nežli by se přidělati dle vyměřením málo nacházelo, to nemá nižádnému jinému nežli mně k dobrému přijíti, a pro lepší toho opatření týž přírostek, co se ho kterého roku najde, ihned po zavření počtu za rest položen býti má, aby sládek přírostku k svému forteli ujímati nemohl. Co se piva kdy který den komu vystaví, buď za hotové peníze nebo na dluh, jako i pro potřebu dvoru mého vezme, má při každé té věci specifice v rejstříku varním poznamenáno býti, tak aby se věděti mohlo, jak mnoho a jak často do které krčmy piva se vystavuje a vydává. Žádnému krčmáři nemá se na dluh přes 3 věrtele však ještě, jak by jistý byl piva vystavovati. Co se piva společního a řídkého dotejče, to se při dobrém zdání a nařízení auředníka, jak kdy potřeba káže, aby dříví zbytečně pálena nebylo, se zastavuje. Také má písař důchodní při spílání jedné každé várky sám býti a věrtele přičísti, na to pilný pozor dáti, aby se mimo nařízení piva nepřibíralo, a aby ve všem dobrý řád zachován býti a pivo bez plantování zůstávati mohlo, má jak auředník, tak písař důchodní tam častěji do sladovny a pivovaru dohlídati a toho spatřiti, aby sládcí žádných zahalečův, kderý by za ně dělali, neb jiných hostí na škodu mou pod nižádným způsobem nepřechovávali. V příčině kvasnic, jak dále nařízeno bude, tím se jeden každý sládek spraviti moci bude. Peníze žádný sládek za piva i jiné věci k sobě přijímati nemá, nežli mají ihned od lidí písaři důchodnímu odvedeny býti. Má také písař důchodní mimo rejstřík a re-

gystra varní s sládkem na várky pořádné vruby²³ držeti a kdyby se pivo vezeno měnilo toho v hromadu navroubiti, tak aby i v tom pořádnost při počtech býti mohla. A poněvadž na dobrém chmeli mnoho záleží, proto auředník tomu s pilností dohledati má, aby chmel z domácích chmelnic pěkně ohlžěn a jakž náleží vysušen a v místo, kdež by se od větru a deště na něm škoda nestala, sklizen byl. Co se pak tohož chmele, jak z domácí obrodí, tak přikoupeného, na kderáž várku, buď bílou nebo ječnou v létě nebo v zimě vydá, to se má též pořádně poznamenávati, a tak dobře z chmele, jako z sladu pořádný počet činiti. Nicméně má auředník můj to tak opatřiti, aby sudovíní a obručí při bečvárně vždycky s dostatkem před rukami na forotu bylo. Piva nemá auředník sám o své újmě saditi, nežli kdyby zvýšený neb zmenšený ceny podle koupi pšenice potřeby bylo, má mě o tom s dobrým zdáním svým oznámiti a dalšího nařízení v té věci očekávati. Na to se má taky pilný pozor dáti, aby krčmářové moji odnikud jinud cizího piva ani také z městeček mých, kderý by své várky měly nežli z pivovaru mého a pivo mé pod pokoutou nebrali.

O mlejnech

Poněvadž na správu mlejnuů nemalý náklad z důchodův mých vychází, má se auředník, pokudž jen býti může, k tomu skutečně přičiniti, aby s dobrým zdáním mlejnové na vobílí nebo penězích, též vykrmení jistý počet vepřův (poněvadž náchlebníci,²⁴ jako i společníci mnohdykrátě velicí nedbalci a mrhači jsou) mlynářům dobrým a správným, kderí by zase rukojmě jisté postavili, pronajmání byly. Aby se spíšeji takových pronájemníků dosahovati mohlo, má to auředník můj tak při lidech poddaných naříditi a opatřiti, aby do žádných jiných a cizích mlejnuův pod propadením pokutě 10 špišků²⁵ soli kolikrát by se kdy kde toho dopustil, nevozili ani nenosili. Aby také lidé poddaní moji přičiny do cizích mlejnuův voziti a nositi, pročez má se na mlynáře a čeládku jich pilný pozor dáti a na to časně doptávati, jak správně lidem poddaným mým i jiným přespólním obilí jich zdělávají, a i jakou jim míru spravedlivou-li též mou-li hodnou zase navracují. Jestliže by pak, kde vždy bezelstně mlynář nájemník dostati se umohl a z potřeby pro oužitek náchlebník nebo společník chovati se musel, tehdy má ve mlejně obzvláštní komůrku připravena neb truhla velká postavena a zámky dobrými tak opatřena býti, aby měřícím žádným až do pořádného vymlení od nižádného odtud hýbáno býti nemá. Z jedné každé měřice, mimo jednu čtvrtci, totiž šestnáctý díl měřice od nižádného měřičného se bráti, ani toho dopouštěti nemá. To pak měřičné, které se kterého týhodne, v kderém mlejně sejde, ihned každou sobotu bez dalšího odkladu v přítomnosti písaře obročního neb

23 Zářezy do hole (rabuše), která sloužila jako účetní pomůcka evidující odvedené dávky nebo dluhy.

24 Čeled, služebný lid.

25 Nádoba na sůl (bečka).

purkrabího vyměřené, a podle vyměřených prachů nebo halšpanův²⁶ do register obilných za příjem položeno býti má. A co se kterého týhodne, v kterém mlejně, buď pšenice, žita ječmene, pohanky, prosa, krup, halšpanu a prachu vyměří, na to má písař obroční vruby s jedním každým mlynářem pořádný neb rejstříky podle svých jinších aprobačí²⁷ k počtu skládati. Nicméně mají se mlynářům a jich hlídačům, kteří měřičně odjímají povinnosti, že se k jednomu každému v tom spravedlivě zachovati chtějí od auředníka vydati. Co se pro domácí potřebu všelijakého obilí k semlení dává z toho pokaždé měřici žita přinejmenším pět vrchovatých větelův mouky od pytlíkův počítajíc navráceno, a mimo to jeden větel otrub dáváno býti má. Krup pak po jednom strychu hodného ječmene, zase půl třetího větele a po strychu prosa neb pohanky po 2 větelích. Má také i to při takovém náchlebním neb společným mlynáři nařízeno býti, aby ty osoby, jimž prachy sklizení poručeni jsou týž prachy pilně smetati, často v místo jim připravené na mlejně odnášeli a sedlákům a neb jiným lidem, kteří by tu mleli, žádných prachův neb halšpanův roznášeti nedali. Má se také i to šetřiti, aby ve mlejnech takových každého roku troje vykrmený vepřů se stalo a vepřů hladových po všecky časy ze dvorův mých k zasazování, aby dosti před rukami jsouce jich jinde hledati a kupovati zapotřebí nebylo. Co se pak kderého týhodne, při kterém mlejně na kolik vepřův prachu předního neb stupního vydá na to má písař obroční s každým mlynářem pořádné vruby držeti, a nicméně takové vydání prachy každého týhodne bez odkladu do cedula a register svých vydání položiti. Lůj domácí, kderej se kdy, do kterého mlejna vydá, ten má prve odvážen a potom v peněžích prošacován a jak za příjem, tak za vydání při témž mlejně položen býti. A poněvadž pro nedbanlivost mlynářův a čeled jich mlejnové začasto k zkáze přicházejí, protož auředník má mlynářů k tomu začasté napomínati, aby mlejnům naprázdno běžeti nedali, pánvičky a čepy jakž náleží opatřiti hleděli a jinak všelijak před ohněm se šetřili. Lidi od mlejna placený mlynářové nikoliv přetrhovati nemají, tak aby od nich se k odtržení příčiny nedávaly. K pilám má též časně spotřebu dříví způsobeno a toho tak, aby ten oužitek a pohodlí nehyulo zpetřené býti, a jestliže by se k tomu mimo potřebu mou domácí na pile z peněz řezalo aneb prken prodalo vše pořádně do cedula a register peněžitých za příjem položiti.

O dvořích poplužních

Má tak auředník tím častěji, purkrabě pak na každý den do dvorův mých poplužních k šafářům a jiné čeledi mužského a ženského pohlaví dohlédati a je k tomu napomínati i skutečně přidržeti, aby při všem dobře hospodařili, ohně

26 Hrubé otruby.

27 Souhlas, potvrzení.

se šetřili i jiných škod na stavení skrze deště a jiné věci, zoumyslně nedopouštěli, koní, klisen a dobytka aby pilně hlídali, i v píci spoře a pravě zacházeli, klisnám časně pouštěli a všelijak jinak toho šetřili, aby mimo pohlaví koňské dobytka hovězího i svinského, jakož všelijaké drůbeže co nejvíce možné doma ve dvořích mých odchováno býti mohlo. Auředník ani purkrabě ani jiný žádný služebník, komu se obrok na koně pasíruje, nemá k žádným, ovšem pak k svým vlastním potřebám a fůrám koní ani klisen mých užívati a jich od díla odtrhovati nežli každý, jak v mých, tak v svých potřebách koní svých užívati. A aby tím lepší pozor na všecko dán a byl a věděti se mohlo, co mně kdy a odkud k dobrému přichází. Protož purkrabě jakožto těm, kderémuž na každý den do dvorův přicházeti náleží, obzvláštní registra dobytčí s šafáři a s šafářkami ve všech dvořích držeti a od těch s pilností poznamenávati má, co se kde a kdy hříbat, telat a prasat urodí, co se těch doma ostaví, též husy, kuřat a jiné drůbeže odchová, sejru, másla nadělá, co se z toho ze všeho kdy a kde zase prodá pro kuchyni nahoru neb kdekoliv jinak obracuje, o čemž o všem mimo ta registra má každého měsíce anebo týhodne cedule týhodní nebo měsíčně dobytčí činiti a takové cedule auředníku k přehlídnutí a podepsání odvozovati, on pak mně časně je odsílati. Při šafářkách má to obzvláštně s dostatkem nařízeno býti, aby v omastku dělání pilný pozor měly, dobytka nezamořovaly, pilně trávy nositi daly, a tak přinejmenším od každé krávy jednu k druhé rovnajíc na pomoc ročně 50 m[ázů] neb 25 mázů mohla a 100 m[ázů] sejra k prodeji hodného mimo zalívání čeledi nastavovaly. Kderížto omastek má se hleděti co nejdraže, obzvláštně sejry časně aby šafářky žádných výmluv neměly, prodávati a všeckny příjmy do cedulí peněžitých a register jako také i vydání klásti a s rejstříky neb vruby, co se kdy, od které šafářky přijme, to při počtech aprobírovati. A poněvadž nemalé vydání na hospodářské věci, jak postraňky, všelijaké provazy, niti, k vazbám rybníčním a jiným každé ročně na témž panství se pokládají, protož pro ujítí toho má to auředník tak naříditi, aby každého roku při dvořích podle příležitosti dědin tak mnoho se semence silo, aby mimo všelijakou potřebu domácí každého roku příze a koudelí raději prodáno býti mohlo, nežli způsobem předešlým na ty věci vydání peněžítá zbytečně vycházeti měly. Šafářové při všech dvořích mají k tomu přidržání býti, aby sobě dříví k žebřinám, pluhům, branám a jiným potřebám, kderé oni sami dělati doma a strojiti povinni jsou časně přichystati a domů svésti hleděli. Hnoje též aby časně ze dvorův, tu kdež hnojení zapotřebí jest vyváželi, ouhorův i všech jiných rolí až do semen voráním, mlácením, jakž kde potřeba káže nezameškávali, jako i dobře vypravenými semeny na zimu i zjara osívali. Co se na zimu neb zjara jinde všelijakého obilí vyseje, co písař obroční každého týhodne bez odkladův do cedulí týhodních vydání položiti a k pořádnému podpisu auředníka podati má. Nicméně má písař obroční na vysetí obilí se všemi šafáři pořádný vruby držeti a na těch vrubiti, co se každého týhodne, jakého obilí veseje. Kderéžto obilí šafářové po vykonání vozimního neb jarní-

ho setí, auředniku pro přehlídnutí, jak mnoho obilí při každém dvoře padlo a jak pořádně písař obroční táž vydání do registr svých položil, mají odvésti. Dáleji písař obroční v počtu svém obilném specifice a vysloveně dokládati má, která strana kderého času osita jest a co se do samých ouhorů po žněti neb kam jinam vysetí dostalo, tak aby se z toho vyrozuměti mohlo, kderak se táž setí proti předešlým vysetím na též straně položeným srovnává. A poněvadž v času žně na bedlivém dohlídání mnoho zaleží, protož auředník, tak dokonce na purkrabí se ubezpečiti, ani na šafářích ve dvořích spoléhati nemá, nežli má se toho času všelijak sám k tomu přičiniti, aby obilí všudy čas a hospodářsky sklizeno a do mandelův tak složeno bylo, aby od dešťův škody nevzalo, anobrž suché do stodol neb stohův vezeno býti mohlo. Mandele všeho a všelijakého obilí, co se roku kterého při kterém dvoře naklidí, mají skrze purkrabí, písaře obročního a šafáře, prve nežli se co toho z pole vésti počne, s pilností vyčteny v pořádným poznamenáním auředniku k podepsání podati, a tak vedle tohož poznamenání do cedulí a počtu obilného za příjem odvedeny býti. Co se kterého dne, v kderém dvoře mlátiti má, to obilí mají baumistři, aneb přední mlatci (kteříž pod závazky býti mají) sami mlatcům na mlatí vyčísti a navroubiti a takové vruby každého týhodne písaři obročnímu nahoru podati, a při tom oznámiti, co zrna z toho počtu obilí namláčeno jest tak, aby podle ukázání týchž vrubův obilí v slámě za vydání a na zrně za příjem bez omylu do počtu obilného tím snáze položeno býti mohlo. V čemž pro lepší opatrnost mají se k týmž baumistrům podle příležitosti místo rychtářové neb konšelé z toho k odpovídání přidati, stodoly také mají od týchž osob dobře zamykány býti a toho všelijak šetřiti, aby se obilí dobře vymlacovalo skrze mlatce ani čeládku domácí z mlatu neodnášeti. Má také při zámku ve dvořích, mlejnech, na obilnicích i všudy jinde jedno stejná cejchovaná měřice brněnské v jednostejné vysokosti a širokosti užívána a na týž měřici všecko obilí napořád kromě ovsa štrejchováno,²⁸ a ne jináč přijímáno a vydáváno býti. Nicméně písař obroční, purkrabě mezi sebou to tak rozlosovati mají, aby, pokudž jen možné, v přítomnosti jich obilí z mlatův se přijímalo a na šafáře a jejich pomocníky docela se nespolehali. Má taky na to pilný pozor dáti, aby všelijaká díla vedení dobře a s pilností se vykonaly, ovšem pak také lidi robotný, pacholaty neb děvčaty, který by se vedle s jinými rovnati nemohly, neodbývali, ani takových na díla neposílali a mě skrze to ke škodě nepřipravili. Jestli by pak jaké dílo oukolní s kým se smluvilo, má se toho pilně šetřiti, aby peníze dřív času vybírány nebyly, a táž díla od polů nedodělaná nezůstávaly. Na ouroky, který se komu projednávají, mají s jedním každým cedule řezané s dostatečnou správou, co kdo a z čeho dělati má, zdělané býti a co se komu kterého týhodne na to vydá, to netoliko ihned do týchž cedulí vepsáno, ale i do cedulí týhodnich bez odkladův u vydání položeno býti má.

28 Srovnáno.

O štěpnicích a zahradách

Co se dotejče štěpnic a zahrad, buď při zámku u dvorův poplužních neb při vinicích, to vše má tak opatřeno a k tomu dohlídáno býti, aby štěpoví časně od housenek očišťovány, hospodářsky ostrouhány, vyklešťovány, a tak spraveny byly, aby s pilností opatrování jich štěpoví více užítku vydávati mohlo. Co se kterého Roku z požeňnání Božího všelijakého ovoce obrodí, z toho že se prodá neb k domácí potřebě zanechá, to se vše pořádně poznamenávati a sklizené, buď na čerstvé nebo suše aby ke škodě nepřicházelo, pilně opatrovati má.

O vinicích

Pokudž by se kde na vinicích mých lesové řídci nacházely, má tuto auředník všelijakou péči míti, kderak by ty prázdné místa co nejspíše možné kladením rozvodův a vysázením sádků, k zhuštění a náležitému oužitku přivedeny býti mohly. Co by dělníkův času letního mužského neb ženského pohlaví na které vinici dělá, ten podle příležitosti času a díla, jakž od starodávna bývalo má placeno, a přitom toho obzvláštěně šetřeno býti, aby malá pacholátka a děvčata, kterýž díla podle jiných jakž náleží zastati, nemohou na vinice ke škodě mý vysílány nebyly. Vincaurové²⁹ mají nepovyjítí týhodné dělníky, když by jim placeno býti mělo, nežli na každý den i večer, po díle povroubiti a toho přitom tak šetřiti, aby sobě více dní nepřičítali, a když by pro nečas a dešť celý den dělati nemohli. Více sobě na škodu mou vroubiti nedali, nežli náleží nýbrž všichni platu svého, aby spravedlivě zasluhovati hleděli. A poněvadž na dobrém a správném řezání času jarního mnoho záleží protož vinaři žádného dělníka kterýž by řezbě dokonale nerozuměl k témuž dílu připouštěti nemají. Nýbrž všecka všelijaká díla při vinicích každého času tak se spravovati mají, aby v ničemž nic obmeškáno neb se škodu mou nebylo. Pro lepší toho opatření auředník ke všem vincárům začasté sám dohlídati a při purkrabím neb písaři důchodním též vincauřích, ano také nejbližších a rad přisedících rychtářích, to tak naříditi má, aby oni na každý den, pokud se na vinicích dělá, k dělníkům dohlídali, je počítali, jak se šetrně a správně dílo vykonávají, toho šetřili, ano také na to, když celý anebo půl dne dělají, pozor dali. Před sbírkou vína nemá auředník žádnému k tomu povolovati ani sám o tom poroučeti, aby se vína nejlepší a nejpěknejší načínati a řezati měly, v nádobách i v putnách jinam přes pole po přátelství roznáseti a rozdávat měly, než má o tom vinařům přísně poručiti, aby vínem až do sbírání jich od žádného hýbáno nebylo, po sebrání vína a vytažování tyček mají vincárům k tomu, aby lidem tyček z vinic roznáseti nedali, mnohem pak méněji jich sami nepálili, napomínání býti. Při sbírání a tlučení vína vždycky někdo z oficírův neb osob přísežných aby se nic nerozvundávalo³⁰ býti, a co se tak

29 Vinaři.

30 Nerozebralo, nepoztrácelo.

z požehnání Božího uhledá a vytlačí do sudu dobrých, k tomu předešle při hotoveních shromážditi a ihned od presu nahoru na zámek aneb kde místo obrané bude, odvésti, a všeckno kolik nadob, co která nádoba, buď červeného neb bílého v sobě drží, v pořádné poznamenání uvésti a do register vinných vepsati a ze všeho kde kdy a komu se co prodá neb pro truňk i jinak obrátí, pořádný počet s příloženými aprobacemi velkého vydání ten, komu svěřeno jest, učiniti. Mají také klíčníci a ti, komuž jest víno poručeno, pořádné registra držeti a cedule týhodní, v nichž by se všelijaký příjmy a komukoli věc vydání zapisovaly, učiniti, je mně každého týhodne k přehlídnutí a podepsání podávati. Kderýž má na to pilný pozor dáti, aby se mimo mé a vlastní domácí, jimž by náleželo, víno bez mého obzvláštního poručení a nařízení ordinárův žádnému žádným způsobem nerozvundávalo a ze sklepů neroznášelo, leč by se velkých pánův, jimž by za slušnou věc nějaký fedruňk a v počtův věrnosti dáti náležela tudy jedoucích dotýkalo.

O rybnících

Ačkolivěk auředník můj žádných nových rybníkův neb některých jiných hmotných díl sám o své újmě bez vědomí mého dělati dáti nemá, však menší oprávký, bez kterých býti nemůže, zvláště pak ty, kterýž průtahů žádného míti a trpěti nemohou, na každý čas bez dotazování spraviti dáti moci bude. A jestliže by se kdy, skrze nenadálou povodni, při kterém rybníku škoda dáti chtěla, mají lidé moji obzvláště blíž téhož rybníka přisedící ihned bez meškání, jakž by se jim znáti dalo, pod skutečným trestáním k bránění týchž rybníkův a předjíti škodu pospěšně se najíti dali, což má při nich auředník můj naříditi, ano také znamenité potřeby podle jeho dobrého zdání časně jim oznámiti. Má se toho také pilně šetřiti, aby se rybníci kaprový plody dobrými a pokudž by takové plody kupovati musely, vždy ze studených a pramenitých vod do teplých nasazovati mohly. Při kterémžto nasazování i toho se pilně šetřiti má, aby plodové neblízko při hrázi svozných do rybníkův sypány byly nežli podél, odtud na vatky nebo nevodí se dávaly, aby sobě plod vydechnouti a potom odtud volně do rybníkův samy od sebe scházeti mohly. Jestliže by pak co téhož plodu zhynulo, se našlo, má se ten počet s jiným doplniti a ze všech stran to tak opatřiti, aby potomně při lovu pokudž možná nejvýše ten počet násady, co který rybník k volnému vzrostu vynésti může, raději nalezen byl, nežli by nepilností lidí mých se škodou mou pozdě poznamenaných postihána býti měla. Při vezení plodův a nádoby rybníčné zvláště na dalekou cestu šafářům ani jiné čeledi dvorské, jako i lidem poddaným svěřeno býti nemá, nežli má vždycky někdo, kdo s nimi, kdož by plody, jak opatrovati a čerstvé dovésti věděl, vypraven býti. Pokudž by panství a statkové moji jedno druhé v čas násadou hodnou fedrovati se mohlo, má to napřed na pozorův míti, aby zbytečných vydání peněz sjíti mohlo. Také mají fišmajstři a ti, jimž rybníci k opatrování poručeni jsou, na rybníky kterýž kapry třecími nasazeni jsou, v čas tření pilný pozor dáti,

a to tak opatrovati, aby kapři na mělčinách pokradeni a od škodlivé zvěře požráni neb jinak k zmrhání přivedeni nebyli a za tou příčinou rybníci odpolu neb docela prázdní nezůstávaly. Při lovu rybníkův má se všecka násada jak kaprová taky štíci, co se, v kterém najde, pilně vroubiti, ano také kde se, co obrátí buď prodáno neb na sádky sveze pořádně od písařův porybných kteříž též jako i jiné pod závazky býti mají, poznamenávati. Také aby se věděti mohlo, jak násada s vylovením se potkává, a jakou pilností rybníci se spravují a opatrují. Po vylovení pak všech rybníkův má pořádně auředník poznamenání všech ryb vylovených mně podati, a učiníce rozvržení, co by se ryb pro dvůr můj a čeledě kde zanechati anebo co a jakým způsobem odbýti a prodati mělo, dalším nařízením mým se spraviti. Co se pak ryb, kaprův a štik od ruky jako i drubeže při lovu rybníkův prodá, takový peníze mají do obzvláštní truhličky k tomu připravené tak aby jsouce dvoumi zámky zamčena, od níž auředník klíč jeden a purkrabě nebo fišmajstr druhý míti má, svrchu daný peníze se klásti mohly, dávány býti a po vylovení jednoho každého rybníka mají se písaři důchodnímu do počtu jeho zcela a zouplna vyčísti a in sumou při takovém nasazování a lovení rybníkův tak vše opatřiti, aby se v ničemž žádná škoda k újmě důchodův mých tohož panství nedaly. Pokudž by pak z jakékoli potřeby který rybník k sušení přišel, má se co nejvíce a v nejlepších místech mně k ruce všelijakým způsobem obilím oseti, pakli by bezelstně obilím mým týž rybník neb rybníci osíti být nemohly, tehdy má se lidem poddaným pokusu k oseti povoliti, z čehož při sklízení obilí mně k ruce mandelní od nich přijímati se má.

O registrách početních, důchodních i obilných

Pro lepší řád a snadší vyhledání, co se kterého týhodne až do vyjití roku odkud schází a zase z toho vydá, mají písaři důchodní, tak obilní obzvláštní registra neb makuláře pro všechny a všelijaké příjmy a vydání začnouce od Nového léta až do roku pořád zběhlého sobě založiti a do těch incontinento³¹ všecky příjmy i co kterému jistým na zaplacení komukoliv se prodá a do rukou odvede, máslo, sejry, dříví, ryby a sumou všecko hned za příjem toho dne a týhodne, jak se co vydá do týchž register zapisovati a podle nich cedule pořádný týhodní činiti tak, aby při přihlížení jich dostatečnou správu, bez dalšího dotazování a rest jistý bez ukazování na oučty a jiném vydání, že by ještě do register neb cedulí týhodních za vydání položeny nebyly, nalezen býti mohl. A co se pak koliv kterého týhodne přijme a zase vydá, o tom má auředník s dotčenými písaři při vyjití každého týhodne při placení dělníkům v přítomnosti purkrabího a šafářův a jiných služebníků, kteříž by o čem jakou vědomost jměli, pořádně se učísti, registra příjmové i vydání s ním za ten týden zavíratí a v cedulích týhodních v kterýchž by se žádných zmatkův nenacházelo, sám svou vlastní rukou se podpisovati a s takovými týhodními ouč-

31 Nepřetržitě.

ty nikterak neodkládati. Bez vědomí a nařízení auředníka písaři žádnému nic vydati nemají a jestliže by toho co o své újmě učinili, toho jim auředník pasírovati nemá, a v cedulích týhodních se podpisovati povinen není, nebo má každý písař v tom se šetřiti, aby skrze vypuštění něčeho z příjmů v podezřelost se neuvedl, jako také při vydání ke škodě se nepřipravil. Co se pak koliv kderého týhodne peněz přijme a že se nevydá, ty mají ihned po vykonaném oučtu týhodním toho dne do dobře opatřené truhlice, od kderěž auředník jeden klíč a písař důchodní druhý míti má, složeny býti tak, aby jeden bez druhého k nim přijíti a jich vyzdvihnouti nemohl. Všelíjaké vydání, pokudž jen možné leč že by žádných odtahů trpěti nemohlo, mají do počtu týhodního proto odkládány, aby auředník toho na větším díle sám přítomen tu jsouc za čerstvé paměti, tím bezpečněji v cedulích týhodních, jak se podpisovati zvěděl. Po vykonání oučtu týhodního má auředník do truhlice, kde se peníze chovají nahlídnouti a vyrozuměti, jak se ta suma tu složená i restem v cedulích týhodních pozůstalým srovnává, ani kterak nemá toho opouštěti, aby písař jak peníze namnoze nebo namále, kde jinde schovati k svému oužitku zadržovati neb komu jinému rozpůjčovati měl. Rest po předešlém týhodnu zůstalý, má se vždy do budoucího týhodne zase za příjem uvésti a po každém týhodnu toho se s pilností šetřiti má, aby písaři svého restu více dluhy, než hotovými penězi nevykazovali, ovšem pak do důchodův dlužni nezůstávali. Nýbrž jak mnoho peněz na hotově zůstává, zejména i co za kým zůstane dostavili. Pročež má tím časněji auředník lidi, na nichž písař dluhy vykazuje a nejdéle v čtyřech nedělích k přiznání se k dluhům před se povolávati, jinak podpísic písař cedulí bude povinen z toho odpovídati. Co se komu tak na sečkání a k roku dobytka, omastku, vína, obilí, ryb, vlny a sumou co se koliv jiného na velikou sumu prodá, na to se mají obzvláštní registra držeti za auředníkem, jedny za písařem zůstávati a když komu přicházeti k zaplacení bude, má se dvě neděle nejdéle před ním dlužníku věděti dáti, aby konečně při termínu uložení peníže zhotovil a do důchodu složil. Kderěžto nároky neb termíny prodaným lidem jistým, kderý by statkem svým neb rukojmění hodnými pojistili, se díti a věřiti býti. Auředník mimo tento psaný způsob, sám o své újmě nemá nic poroučeti, věřiti a vydávati, stane-li se co toho a ten komuž by auředník poručil věřiti a pojištěním se neopatřil, nezaplátil-li by sobě svěřených věcí, jim sám auředník z toho odpovídati bude. Cedule pak týhodní, jak peníze, tak obilí, jako i registra dobytčí měsíčná, kderěž purkrabě drží, mají se zajisto konečně a nejdéle při vyjití každého měsíce, a tak ve čtyřech nedělích, však příležitostí šetřice, mně vše s podpisem ruky auředníka odsílati. Mimo registra makuláře a cedule týhodní mají také obzvláštní registra hlavní neb titulní, podle obzvláštní již k tomu dané formy drženy a do těch všecky příjmy a vydání podle náležité rubriky bez omylův a z jinačení titulův s tou celou plnou správou, jak do cedulí týhodních položeny jsou, rozepsané býti, a buďto že by se kterého roku podle toho kterého titule nic nepřijalo, neb nevydalo, nicméně ti všickni artikulo-

vé zcela a zouplna v týchž registrách hlavních bez proměny a vypuštění zůstaveny býti mají. Nežli jestli by co více příjmův neb vydání připadlo, kterýmž by nových rubrik zapotřebí bylo, to se může s dobrým zdáním napravit anebo pod rubrikou radilních příjmův a vydání položiti. A poněvadž na častém vyťahování z register neb z cedulí týhodních do těchž register hlavních týhodních nemálo, ale témuž podstata všeho počtu záleží, protož písaři po zavření jednoho každého týhodne oučtu hned ten den nejprve příští všeckny počty z cedulí týhodních bez dalšího odkladu do register hlavních pod náležitě rubriky v té rozdílnosti a s tou dokonalou specifikací, jakž v cedulích týhodních zapsány jsou, bez pojmání více post v hromadu a ukradení spisův v cedulích týhodních dostaveného vepsati, a to tak opatřiti mají, aby netoliko auředník na každý den do týchž register hlavních sobě volně nahlídnouti a v nich ovšem všudy dokonalou správu najíti mohl, ale aby v čas potřeby, kdyby se jim koliv rozkázalo ku počtu pohotově nalezeny býti mohly. A co se tu koliv o písařích důchodních píše, to se též o písařích obročních míní, tak aby i oni žádného obilí o své nerozvundávali a nerozpůjčovali, aneb nerozprodávali. Jakož pak ani auředník můj bez jistého povolení mého opovědí a ohlášení sám o své újmě, jak velkých sumách obilí, tak i jiných věcí přednějších prodávati ani rozpůjčovati nemá. Co se pak koliv kdy prodá, ne auředník než písař důchodní za všecko peníze k sobě přijímati má. Nemá se toho také žádnému písaři trpěti, aby při dobrém způsobu zdraví, doma jsouce, cedule týhodní a register, tak jakž se nadpisuje, každého týhodne spraviti nehleděl, nýbrž má k tomu pod přísným trestáním, aby povolení svému zadosti učinil, přidržen býti. Co se všelijakých sbírek a kontribucí J[eho] M[ilosti] C[ísařské],³² kterého léta a při kterém termínu vedle sněmového snešení výběřčím neb berníkem vydati dostane, ty mají od lidí poddaných skrze rychtáře a koňšely z vesnic časně mých více nežli co by se na kterou ves a počet lidí vosedlých dostane, ne po osobách, jak sedí, ale vedle rozvržení, jak který statek velký rolí, luk a jiného jmění více nebo méně na vybírání a před tím termínem konečně písaři důchodnímu odvedeny býti. Co se pak jeden každý z těch rychtářův, z které vesnice za kterýkoliv termín těch berní neb sbírek (jakž je pak při každém termínu odvozovati mají) odvede, na to má každému rychtáři písař kvitanci a poznamenání, co by kdy, na který termín odvedl, dáti a sobě to taky, co od koho přijme, nač kvitanci dá, do obzvláštních rejstříků ihned zaznamenati. Takové pak berně a sbírky od lidí přijaté, nemá mezi jiné důchody míchati, nýbrž na ně má obzvláštní truhličku udělanou míti a do ní takové berně od lidí přijaté vložiti a žádným vymyšleným způsobem jich žádnému ani do důchodův mých nezapůjčovati. Nýbrž jak přijaté budou, je berníkem krajským neb do berně, jak kdy v sněmovním snešení nařízeno bude, odvésti a kvitanci na to pořádnou přijíti. Což důchodův jak za příjem, tak za vydání klásti se má, nežli mají se na ně obzvláštní

32 Míněn císař Ferdinand II.

registra držeti a při jiných počtech každého roku skládati, tak aby při přijímání počtův i do toho se nahlídnouti mohlo, jakž se táž registra s cedulemi a kvitancemi srovnávají. Jestliže by pak na panství a statku mém člověk správný se našel a psáti i čísti uměl, tehdy pro polehčení práce písaři důchodnímu může. Taková práce přijímání berní a sbírek od lidí poddaných na něho vsložená a za jeho práci, což by slušného bylo jemu nařízeno býti, však ta osoba má tím způsobem při vybírání od lidí těch berní a sbírek kvitováním a register spisováním, jakž se svrchu píše, se chovati. Při složení počtův mají písaři všelijaké kvitanci, registra varní, rybničná, tolikéž psaní a poručení kvitancí a sumou vše, což náleží, jakož již předešle obyčejí vědí, anebo jestliže by se jim ještě dále oznámiti mohlo, jaké i všelijaké oučty řezané, cedule řezané, registra čeledi, za aprobaci skládati. Taková pak registra k počtům nejdéle ve dvou nedělích po každém Novém létě pohotově míti a je, když jim poručeno bude, se všemi což k tomu náleží odvozovati, a pokudž by se kdy jací nedostatkové našly, z toho neprodleně odpovídati mají. A aby týž písaři jak důchodní, tak obroční, ano i purkrabě a každý ten, kdo jakým počtem mně povinen jest, tím lépeji na povolání a svědomí své pozor dáti má, jednomu každému při přistoupení jeho obyčejí na přísahu a povinnost, že se ve všem věrně a pravě mně k dobrému chovati chce, vydána býti.

O vybírání platův stálých

Poněvadž již jedna každá městečka tak obec téhož panství o tom, co kterého toku neb termínu mně do důchodův mých z čehož platův stálých odvozovati a dávatí mají a povinni jsou, dobrou vědomost mají. Protož má to přitom co do starodávna jest ustanoveno býti a takové platí zcela zouplna do počtův a registr důchodních za příjem uvozováno a od lidí vybírány býti, aniž v tom bez jistého povolení mého nemá se měniti, leč komu ze slušných a uznalých příčin s dobrým uvážením co na škodu mou pasírovati. Vyhledalo-li by se pak, že by kteří poddaní moji neb cizí lidé, co dědin, luk aneb jakýchkoliv jiných gruntův anebo vinic v držení a v užívání byli, na kderéž by až posavad ještě platův žádných uloženo nebylo, nebo že by se komu co dáleji pod plat stálý vysaditi mělo, to má z uvážení společního opatřeno a pod plat stále uvedeno a na to obzvláštní registra založeny býti, a to vše, co kdy kde, na kom z čehož týchž platův přibývá v pořádný poznamenání vzíti. A což tak koliv týchž nových platův od jednoho roku k druhému přibude to se nemá do sumy prvnějších stálých platův pojiti nežli pod jinou obzvláštní rubrikou tak za příjem položití, by včas přijímání počtův bez mnohého obmeškávání vrozumíno býti mohlo, co platův stálých podle předešlých register urbánních, a zvláště v nově přibylých v příjmu se najíti a pasírovati býti má. Týmž způsobem, i to co by kdo z čeho a na kom jakých platův stálých po skoupení neb odnimaní některých gruntův ucházelo, ne hned z týchž platův stálých vymezováno neb sumy příjmový platův všech stálých vypuštěno býti má. Než mají takové posty

v registrách písaře důchodního při zavírce všech vydání mezi jiné schodky s dostatečnou správou, proč a na kom co toho schází položit. A poněvadž lidem mnohem tížeji přichází mnoho zadržaných platův pojednou dáti, nežli pomalu na uložené termíny od sebe odvozovati. Protož má se toho pilně šetřiti, aby všelící platové, jak ouroční i jiní jako i kontribuci J[eho] M[ilosti] C[ísařské] náležející od lidí časně každého času zví, upomínání byli. Jestli by pak kterým lidem pro škody buď ohně, krupobití nebo jináč staly, jaká lhůta k zadržení platův kdy dána byla, má v té příčině písař důchodní hned při prvním termínu v počtu svém pod rubrikou jiných schodův dostatečnou správu, kdy, komu a na čem se jaká škoda buďto veliká nebo malá stala, učiniti a v registřích svých to tak opatřiti, aby se při přijímání počtův věděti mohlo, co se komu pasírovati má a kdy ta lhůta zase vyjde. Pakli by kteří poddaní moji platův svých spravedlivě povinných pro nedbanlivost svou aneb kterou jinou příčinu podle jiných sousedův svých spravovati nechtěli, nýbrž je zoumyslně zaseděti chtěli, ty má auředník vězením k tomu přidržeti ani žádných platův na škodu mou a větší zavedení týchž lidí po prošlém termínu za poddanými nezanechávati.

O přijímání všelijakých důchodův běžných

Co se dotejče všech a všelijakých důchodův běžných, kterýž odkudkoliv se scházejí žádných nevynímajíc, kromě důchodův pivovarních, na ty má auředník obzvláštní rejstřík proti písaři důchodnímu držeti a s pilností do něho co se kdy komu buď za peníze hotový nebo na dluh prodá nebo co se od koho za co kdy přijme poznamenávati, týž pak rejstřík s podepsáním ruky své vlastní při odvedení počtův proti písaři důchodnímu složit.

O dobytku ovčím a ovčácích

Poněvadž na tom panství ten obyčej jest, ovčáky ne na kmen nežli na službě peněžité a obilný chovati, toho při předešlém způsobu na ten čas zůstávají, však má auředník vždy toho tak šetřiti, aby se, jak mně zbytečný vydání uspořičiti též pak ovčáci tak na svém deputátu přestati mohli. Krav na zimu přes jednu a letního času přes dvě ovčáků chovati se nemá, poněvadž bez toho 30 ovec jemu pro čeleď se chovati a sobotní mlíko k užítku jeho obracet se pasíruje. Jinšího dobytka jakož tak sviní neb vepřův na mou škodu chovati, jim dopuštěno býti nemá. Soli na 1000 kusů ovec na měsíc 6 špichův ovčákům se dávati, však ta sůl mezi koření při přítomnosti auředníka nebo purkrabího při zámku se míchati má, však toho pilně šetřiti, když dobytka ubývá nebo přibývá, aby se v tom zbytečnost uskrovnila, před holením ovec má se na to pilný pozor dáti, aby se ovce jak náleží vypíraly a potomně v čistotném místě holily, všecken dobytek sečten jsouce, aby k holení přicházel a stranou rozstrkán nebyl, vlna všecka v přítomnosti auředníka nebo purkrabího, aby zakována a v místo náležité opatřena byla. Jestliže by ten

obyčej byl kde s obcemi rolí vystávati, tehdy má to auředník tak opatřiti, aby času jarního, co nejspíše beze škody být, muži s dobytkem stávali na poli a sobě tak by si podle příležitosti, místa a počtu dobytka na každý čas v mírnosti rozšířiti, zvláště pak další dědiny od dvorův pro přispoření for hnojných raději s firchem vystávati a vypravovati hleděli, však pokudž by toho obzvláštní potřeba nebyla, na jednom místě s firchem déleji nežli přes celou noc a na zejtrí do poledne, aby nestáli. Čeleď žádná zbytečně ovčákům, poněvadž ti z mé mzdy slouží, trpíno býti nemá. Ovce pak mají pachonci ovčáčtí v tom se však spravedlivě chovajíc sami dobře vydojovati a mlíko nikam neustraňovati, do týhodne pak jeden den téhož mlíka a dojiva, pokudž by toho auředník potřebu znal, mistru ovčáku pro čeleď zanechati se může. Vidělo-li by se pak za dobré takové dojivo buď mistrům ovčákům neb židům v jistých penězích pronajímati, to se při dobrém zdání a nešení auředníka mého zastavuje. Pro spoření sen a jiných pící má se hrachu v mírnosti každého roku při všech dvořích po sluzích síti dáti, také se má toho všelijak šetřiti, aby píce na ovčinci svezena dříve času strávená nebyla. Co se ovec jahnic na zimu zavře, z toho ze všeho počtu mají se jehňata vykážati a jestliže by se co týchž jahnic ještě před zimou do kuchyně pro outratu vezme, za núze neb jalových zůstane, to mají ovčáci vruby neb kožkami a vykážáním týchž jalových ovec dostatečně provésti. Nicméně i toho se šetřiti má, jestliže by které ovce po dvou jehňatech měly, aby ty od ovčákův aneb čeledi jich zašikované nebyly. Ovce mé mají vseckny jistým znamením znamenány býti a jestliže by co od dobytka ovčího kdy a kde umřelo, mají ovčáci purkrabímu prve, nežli co toho vytáhnou ukázati a on na znamení pilně hleděti. Nicméně mají ovčáci vruby neb kůže, jakž kde, čeho za obyčej jest, k odvodu počtu svého schovati. Skopcové déleji 3 let se chovati nemají, anobrž jestli by kdy i dvouletí s užitkem mým prodání býti mohli, to auředník pro přispoření píce a chování více ovec jahnic učiniti moci bude. Toho se vždycky šetřiti má, aby se více ovec starý, které se k plemenu nehodí, včas prodávaly anebo pro potřebu domácí trávilky a hodnejš namísto chování byly. A co se kdy kde od dobytka prodá neb pro kuchyni zbije, na to se mají vruby s ovčáky držeti. Počty ovčácký při času sv[atého] Jiří³³ a sv[atého] Havla³⁴ držány býti mají, přičemž auředník sám přítomen býti a toho všelijak šetřiti má, aby mistři ovčáčtí neb čeládka jich proti mně nižádných fortelův, jacíž by koliv vymýšleti se mohly, v ničemž neužívali, kteréžto počty ovčácký mají k jiným registrům početním příkládány býti.

O opatrování lesův, prodeji dříví a klizení sen

K lesům, aby se v nich škody nedělaly, jak auředník, tak pukrabové a pojezdní začasté dohlídati mají a pro lepší opatrování jich mají v každém hájemství býti

33 Dvacátého čtvrtého dubna.

34 Šestnáctého října.

z nejbližších vesnic nařízeny přinejmenším dva hajní, lidé dobří a věrní, kterýž by povinnosti své závazy jim vydávanými stvrdíce k dobrému mému pilní byli a každodenně vše ne s ručnicemi nežli s sekyrami do lesů chodili. Prodaje mají se dáti času zimního, a to časně, aby lidé dříví koupené nejdéle do sv[atého] Jiří pod propadením téhož dříví sobě z lesův odvésti mohli. Kteréžto prodaje, kdyby se kterého roku dáti měly, má nejprve auředník s purkrabím a polesnými, též hajnými pilně prohlídnouti, aby se lesové nezkazily, mýta pořád pěkně dělati a potom také budoucně jedny po druhých k užitkům přicházely. Při prodaji všelijakého dříví má auředník, purkrabě spolu s písařem důchodním sám býti a podle nich a hajných, zač by která obchoz aneb provazec, jak kde obyčejí stála, buď také že by se na kmeny prodávalo toho bedlivě povážiti a jak auředník, tak i jmenovaní pomocníci jeho jeden bez druhého nemá nic prodávati, ovšem pak rozdávati a co se komu zač prodá ihned zejména zapsati a poznamenati dáti. Také toho šetřiti, aby pokudž jen možná nejvíce za hotové peníze dříví se prodávalo a zbytečně dluhův nedělalo, kterýžto prodaj má lidem časně, aby se s penězi k němu přihotoviti hleděli, oznámeno býti. Má se toho také pilně šetřiti, aby se starí ve-
stavkov³⁵ ve vochozech neb provazcích nepodvracely, nýbrž raději přinejmenším v každém provazci tři rovný mladý holcové³⁶ vylíčily tak, aby lesové dokonalým pomýcením nehynuly. Jestliže by pak které dřevo neb ve-
stavek starý pro nerovnost neb pro potřebu se prodal neb stíti se dal, má se takový každý starý pařez, jako i dřevo obzvláštním cejchem k tomu udělaným vycejchovati a toho šetřiti, aby mimo vycejchování žádné dříví vospělý a staré poraženo nebylo. Nebo i to, které by k mým potřebám, buď k stavění nebo k jiným věcem potřebovalo víceji chované býti týmž způsobem má tak, aby sobě každý dle své vůle dříví vraceti a lesův kaziti nemohl. Mýta mají každého roku pilně jakž náleží vyklizeny býti tak, aby se příčinou nevyklizením dříví obrozovati a mladým růsti nepřekáželo. Mají taky na to hajní pilný pozor dáti, aby se dobytkův do takových mladých mýt nedohánělo a nepouštělo, nýbrž hned po vyklizení mají se zavřiti. Vývratky všec-
ky, pokudž by se, kde v lesích nacházely, mají pro potřebu hvozdu, pivovaru, aneb dvorův obráceny a z lesův, pokudž jen možná vyklizené, aneb lidem prodané býti. Týž hajní, jako i všeckni předepsaní mají na luka, aby se na nich škody, buď že tím pasením i jinakě dalo pozor míti a k nim dohlídati, sena pak a votavy časně zavčas usušiti dáti. A co se koliv buď v oborách, zahradách, na lukách týchž sena, votav naklidí, má auředník s purkrabím to rozvrhnouti a co by kde potřeby bylo (spotřeby šetřice) obroditi ostatek, pak při budoucí potřebu a v jisté místo svěsti, a tak v záloze dobře opatřiti dáti.

35 Strom, který byl při kácení lesa ponechán v původním stavu.

36 Sazenice.

O cihelnách

S cihlářem má na každý čas cedule řezaná držána a v té výslovně dostaveno býti, co se od díla, kterých cihel platiti, též od dělání dříví a vypálení kterých pecí dáti má. Co se kdy a jakých cihel z které peci vezme, buď k stavění mému obrátí neb lidem za peníze prodá, na to písař důchodní s cihlářem pořádné vruby držeti a toho přitom tak šetřiti má, aby cihlář v tom žádných fortelův užívati nemohl. Kdo co cihel písaři důchodnímu nahoře zaplatí, tomu má cedulka k cihláři na ten počet vydána, a tak psána býti, aby cihlář též rozuměti mohl, co jich, komu vyčísti a propustiti má.

O věcech

A poněvadž pro nedbanlivé dohlídání k mezím a hranicím časem velicí odporové a škody soudové povstávají, protož auředník lidi poddané k správě sobě svěřeno při všech obcích k tomu skutečně přidržeti má, aby každého roku času letního hned brzo po sv[atém] Duše,³⁷ pokudž pro jiná díla k tomu prázdnot mají, všickni pospolu a všeckny meze obcházetí a starším mladším mezníky a hranice, pokudž a jak daleko gruntové moji s okolními sousedy mezují ukazovali a tu dostatečně správu činili, co sami od svých starších a předkův o týchž mezích až posavad užívali. A jestliže by se to našlo, že by kdo z okolních sousedův v týž grunty meze vkládati chtěli, tehdy auředník můj majíc sobě to v známost uvedeno má, na to sám vyjeti a to všecko, což jest činiti bedlivě očitě spatřiti a jakou tu od lidí starých a týchž místech správu vezme, to vše má mně podle dobrého zdání svého bez odkladův v známost uvésti a k tomu se tak (dávíce všeckny správy lidí toho povědomých v pořádné poznamenání uvésti) přičiniti a přihotoviti, pokudž by ten který odpor bez sousedův porovnán býti mohl, aby se spravedlnost má na každý čas čím provésti mohla. Nacházelo-li by se tak, že by někteří lidé, kteří by o čem svědčiti mohli, sešli býti, ti časně pro smrt, jakž za právo jest k svědomí tak zavedeni býti mají, aby potomně to jejich svědomí ku právu postačiti mohlo.

O počtech kostelních

Počtové kostelní neb záduší při všech poddaných mají se každého roku příležitým časem kdy lidé k tomu volně uprázdní, ti mohou v přítomnosti auředníka též starších kostelníkův a všech lidí osadních podle rozdílnosti jednoho každého záduší napořád držeti, při kterýchžto počtech s pilností vyhledáváno býti má co jest po předešlém počtu předně peněz hotových v truhlici zádušní zůstávalo a komu k opatrování poručeno bylo. Též taky co za kým v ten čas dědin, luk neb dobytka kostelního jakýmkoliv způsobem v nájmě zůstávalo. Item co se v tom roce víc a výše z nadepsaných nájmu sešlo, též peněz za všelijaké věci zádušní stržilo, potřeb o výročních

³⁷ Padesátý den po Velikonocích.

svátcích se při kostelích shledalo a co kde z toho a skrze koho a jak pořádně u vydání položeno jest a jak též záduší od jednoho času k druhému jsou se opatrovaly a kterak by i dáleji i všelijak lépeji opatrová<ti>ni býti mohly. Item co po zavření jednoho každého počtu kostelního peněz hotových neb na dluzích v restu pozůstává, též vosku a svíček nespotrebovaných při kostelích se najde, zvláště pak všelijakého dobytka hovězího i ovčího, při kom se zůstávají, ihned s pilností tehdáž toho všeho rejstřík a poznamenání k penězům hotovým do truhlic zádušních v přítomnosti auředníka i jiných lidí osadních složen býti má. A pro lepší toho opatření a rozmnožení týchž důchodův zádušních mají lidé pana Boha bojící, upřímní a správ<edlywy>ní, kterýmž by též správa svěřena býti mohla při všech pořádcích za starší kostelníky voleni a při nich to tak nařízeno býti, aby mimo nižádných důchodův kostelních jiné k sobě nepřijímal a jich se nedotýkal. Však nicméně též starší kostelníci majíce sobě od auředníka k té správě obzvláštní a náležitá povinnost vydanou z těch ze všech příjmův a vydání náležitý počet učiniti a též záduší tak opatrovati mají, aby skrze nedbanlivosti neb jejich vlastní kořisti tím záduším nic ublíženo nebylo. Mají také truhlice zádušní, v níž se peníze kostelní skládají, dobrými dvěma zámky a klíči vopatřeny býti a po vyřízení jednoho každého počtu kostelního má se klíč jeden od truhlice zádušní za staršími kostelníky a druhý za auředníkem zůstávati. Peněz kostelních starší kostelníci žádnému bez dovolení auředníka rozpůjčovati, ani sami žádných handlův s nimi vésti nemají. A jestli kterým potřebným lidem týchž peněz kostelních s dovolením auředníka mého do kterého času zapůjčí, to se má nejinač nežli proti dostatečnému zaručení státi a na ten konec aby jeden každý z každý snuši do roku 4 g[roše] če[ské] dáti byl povinen, co se pak kdy peněz kostelních vše podle rozvržení a rozšafnosti auředníka rozpůjčí, na to mají obzvláštní registra při truhlici zádušní drženy, do nich s pilností poznamenáváno býti, jak mnoho se komu týchž peněz kdy, k jaké potřebě a na jaké rukojmě rozpůjčí. Však lidé potřební a nuzní, kterých sami sebou dosti činiti mají, za rukojmě přijímání býti nemají. Co se ourokův z peněz rozpůjčených každého roku sejde, z těch starší kostelníci tak dobře jako z jiných důchodův zádušních pořádný počet učiniti povinni jsou. Z krav zádušních má se každého roku platit po 1 mě[řici] vosku, aneb na penězích po 30 g[roších], dále podle dobrého zdání a nařízení auředníka, jak kde toho od starodávna obyčej jest, a jestliže by co toho dobytka kostelního při kom umřelo, v tom záduší hynouti nemá, než má ten hospodář u něho jest týž dobytek v nájmu byl, tu škodu nésti. Přičemž se má tý rozšafnosti šetřiti, aby se starý a sešlý dobytek raději časně odbýval a na to místo mladší, z něhož by se víceji oužitku očekávalo, zjednati.

O outratě kuchyňský

Co se pak zámku ve dvořích i jinde na vychování auředníka, též jinších služebníkův a čeledi pasírovati a vydávati míti bude, tomu se z obzvláštního rukou mou vlastní podepsaného učiněného vyměření šířeji vyzrozumí a má se auředník tímž

vyměřením a ná<ucha>mluvou sám učiněnou tak řídití a spravovati, z ní nikoliv nevykračovati ani outrat kuchyňských (leč na svou škodu) nezvyšovati. Co se pak koliv všelijakého dobytka hovězího, ovčího neb pohlaví sviňského ze dvorův pro kuchyni zabije, též husí, kačen, kapounů, slepic a kuřat i ryb nahoru vezme, nicméně slepic ouročních, másla a sejrův stráví, to vše v mírnosti v penězích prošacováno a v místech náležitých do počtu za příjem a zase při outratě kuchyňské u vydání položeno býti má. Dobytek pak hovězí i ovčí, který by se k chování nehodil, nemají od polí darmo prostrkovány býti nežli raději pro čeled' mou dvorskou se býti, a způsobem svrchu psaným též se šacovati. Má se také toho obzvláště šetřiti, jestliže by se dobytka lehkého pro čeled' dvorskou při dvořích mých nenacházelo, aby se jinde mezi lidmi takový dobytek, an se nemálo každého týhodne masa vytráví, v mírných penězích tak, aby libra masa na 3 krejcarey přijíti mohla, skupoval tak, že by aspoň kůže a droby za výdělek býti mohly. A tak má se všecka outrata kuchyňská, jako má tak i jiná, co se kdy dobytka přikoupí, masa od řezníkův v čas nedostatku vezme, též koření, soli, ryb suchých, i jiných, herynkův a všelijakých věcí při kuchyni spotřebuje, světle a pořádně pod náležitý rubriky rozpisovati a aby netoliko auředník každý čas o všem tím patrnější správu v registřích najítý neřády včas přetrhovati mohl. Ale však včas přijímání počtův volněji do toho nahlídnouti a vyrozuměno býti mohlo, jak se spoře se všim zacházelo, a co kde pasírováno býti má neb může.

Závěrka

A poněvadž pro rozličnost jiných případností, kteréz časem na dílek proměněny přicházejí všechny věci k spravování jednoho každého panství neb statku výslovně a zejména do instrukcí postavené býti nemohou a v té příčině mnoho nesprávností a rozšafností auředníkův a jiných správcův záleží. Protož má auředník můj tohož panství podle největší možnosti k tomu se snažiti, aby se škody ve všech místech časně předcházeti, užitkové pak a důchodové moji ve všem rozmnožovati mohly. A jestliže by kdy v čemkoliv, jak zlepšení poznal, kteréz by slušným prostředkem a měrným nákladem bez ublížení lidí poddaných mých ke zlepšení důchodův mých přivedeno býti mohlo, to má s dostatečnou správou a dobrým zdáním svým mně v známost uvéstí a v tom i ve všem jiným, což by v této instrukci světle dostaveno nebylo, k dobrému mému jako věrný a pilný služebník ve všech případnostech se choval. Jakož pak o jednom každém auředníku a osobách k správě čemu přináležejících, jiné naděje nejsem, nežli že se ve všech věcech jim svěřených náležitě dle důvěrnosti mé k nim a povinnosti jich ke mně chovati snažiti budou.

Datum den sv[atého] Václava³⁸ Léta Páně 1628. etc.

38 Dvacátého osmého září.

Poznámky

Edice je opatřena jedinou řadou poznámek edičních i textových, kde kromě jiného vysvětlují pro dnešního čtenáře neznámé výrazy. Pro objasnění těchto pojmů jsem využila internetový slovník Vokabulář webový.³⁹

39 Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. © 2006–2021 [9. 5. 2021]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz>.

Beamteninstruktion, erlassen am Sankt-Wenzels-Tag, den 28.9.1628

Der Beitrag präsentiert die Edition einer Instruktion für die Wirtschaftsbeamten und macht ihren Text in der vollständigen Fassung zugänglich. Im einleitenden Teil wird die Quelle aus diplomatischer Sicht definiert. Die Instruktion für Wirtschaftsbeamte enthält in erster Reihe eine Liste einzelner Verwaltungs- und Wirtschaftsbeamter, die in bestimmten Positionen im Wirtschaftsamt, aber auch in Meierhöfen und in Obrigkeitsbetrieben wie Brauereien, Sägewerken, Ziegeleien und anderen tätig waren. Zudem werden die Vorschriften und Aufgaben für jede Person beschrieben, die sich am System des Obrigkeitsapparats beteiligte.

Im zweiten Teil des Beitrags werden die äußeren und inneren Merkmale der eigentlichen Quelle charakterisiert. Beschrieben werden die Bindung und der Buchblock, die Schrift, die Foliierung sowie das Schicksal des Manuskripts, das sich seit 1928 in den Sammlungen des Nationalarchivs in Prag befindet. Anschließend werden sprachliche Veränderungen in der Phonologie reflektiert – Monophthongierung, Assimilation, Entfernung von Digraphen, Variabilität bei der Verwendung einzelner Vokale und Konsonanten je nach der Bedeutung sowie präpositionale Fügungen, die der Gegenwartssprache angepasst wurden. Diese Passage endet mit einem Anhang zur Interpunktion und zur Funktion einzelner Klammertypen im Text der Edition.

Die eigentliche Edition der Handschrift teilt sich in drei Abschnitte: die Einführung, die Instruktion und der Schluss. In der Einleitung wird die Erlassung der Instruktion mit den Bemühungen um die Aufrechterhaltung der Ordnung auf der Herrschaft gerechtfertigt. In den nachfolgenden 23 Artikeln werden die verschiedenen Bereiche der Herrschaftsverwaltung detailliert beschrieben, von einer Vorschrift zur Pflege des Schlosses, zur Aufsicht über das Verhalten der Bediensteten und des Gesindels, zur Führung von Inventaren, Zinsregistern und Rechnungen, bis zur Bestrafung von Verbrechen und unredlichem Handel, zur Waisenpflege, aber auch zu den Richtlinien für die Verwaltung der Dominikalbetriebe und Meierhöfe sowie für die Gewährleistung der erforderlichen Pflege von Weinbergen, Teichen, Wäldern und Schafställen. Abschließend äußert der Verfasser des Textes seinen Wunsch, dass die vorgeschriebene Instruktion sorgfältig befolgt werden soll, dass die Beamten selbst Schäden verhindern und zum Ertrag und Nutzen beitragen, sich um das Wohl der Untertanen und der gesamten Herrschaft kümmern sollen.

Die vorliegende Edition der Wirtschaftsinstruktion zeigt, wie die Obrigkeitverwaltung einer Herrschaft in den böhmischen Ländern in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts funktionierte. Sie gibt Auskunft über das System und die Verwaltung des Patrimonialgroßgrundbesitzes, beschreibt die Tätigkeiten und Pflichten von Beamten und Untertanen und trägt somit zur Erforschung der wirtschaftlichen und sozialen Lage der Bevölkerung während des Dreißigjährigen Krieges bei. Es sollte beachtet werden, dass die Wirtschaftsinstruktion nur ein ideales Muster

für das Verhalten der Bevölkerung ist, das wo möglich umgesetzt werden sollte. Die tägliche Praxis bei der Verwaltung einer so großen Herrschaft sah jedoch oft anders aus. Darauf deutet auch die Tatsache hin, dass die Wirtschaftsinstruktionen auf einer Herrschaft wiederholt, oft mit nur geringfügigen Änderungen, erlassen wurden.

A Clerical Instruction Written on the Day of St. Wenceslas 28/9/1628

The contribution deals with the edition of economic instruction and publishes its text in full. In the introductory part, the source is defined from the diplomatic point of view. At first, the economic instruction contains a list of individual administrative and economical clerks who worked at specific posts in the landlord's office, also in farmyards and landlord businesses e. g. breweries, sawmills, brick-yards, etc. Then it describes regulations and assignments imposed on every participant of the system of seignorial apparatus.

In the following part of the contribution there are characteristics of outer and inner features of the source itself. It is devoted to the description of binding, a book block, script, folio, also the fate of the manuscript that has been deposited in the National Archives in Prague since 1928. It also reflects language changes in phonology – monophthongisation, assimilation, removing diagraphs, variability in using individual vowels and consonants according to the meaning. Similarly, prepositional phrases adapted according to the present language usage. This passage ends with additional information about the punctuation and function of different types of brackets (or parentheses) in the text of the edition.

The edition of the manuscript itself is divided into three parts – introduction, economic instruction and close. The issue of economic instruction is explained in the introduction as an effort to preserve order in the demesne. The following 23 articles characterise individual branches of seignorial administration in detail, from directions how to take care of the castle, supervision of servants, grooms and farm-maids, keeping inventories, collecting registers and accounts, to the punishing of crimes and the dishonest trading or care of orphans, as well as instructions on managing dominical running and farm yards, and to appropriate care of vineyards, ponds, woods and sheep-folds. In the conclusion, the author of the text wishes people to observe the Instruction carefully, so that the officials themselves would prevent damages and help to gain yield and profit, take care of the welfare of their subjects and the whole demesne.

The presented edition of economic instruction provides an example of functioning landlords' administration of domain in the Czech lands in the first half of 17th century. It informs about the system and managing of the patrimonial estate, describes activities and duties of clerks and subjects and contributes to the study of economic and social situation of inhabitants in the times of the Thirty Years' War.

It is necessary to add that the economic instruction only represents an ideal model of people's behaviour which should be fulfilled in the optimal way. The everyday practice of managing a vast domain used to be often different. It is clear from the fact that such seignorial instructions used to be issued repeatedly on the same demesne, often with only a few changes.

ARCHIVNÍ FONDY

